

ՇՏԵՄԵՐԵՆ

ՊԻՏԵՆԻ ԳԻՏԵԼԵՆՑ

1845

ՏԱՐԻԻՆ

Տնայ ի իրար զերբ չո. և զսեղն չո պարտադրեալ բանեց
խաղաղութեան: Լճակ. Իմ. 12:

ՀԱՏՈՐ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Ի ՋՄԻՒՌՆԻՆ

Դ Տպարանի Կուլեկճոս Կուլֆիթի:

Ռ Մ Ղ Դ

ՅԵՆԿ

ՍԷՅԵՐԵՐԻ ԼՊՈՐԵՅ Ե ԳԵՂԱՐԱՆԻՆ ԳԵՂԵԼԱՅ :

Երրահամին տկարութիւնը	42:	Եկեղեցիին արտօնութիւնները որո՞նց հա-	
Ելպեան լեռներուն քրիստոնեաները	82:	մար են	32:
Եղէկ գիրքեր կարգալուծն օգուտը	52:	Երեւելի աստուածաբանի մը խորատը	183:
Եղբայրներուն քաղաքը և հարուստներուն		Երիտասարդական հասակը	163:
քաղաքը	141:	Երջանկութեան հիմը	8:
Եղծք սրբոյն () դոստինոսի	147:	Եւրիպոսի կամուրջը	17:
Եմենէն աղէկ և ամենէն գէշ բանը	47:	Օգարմանալի ժամացոյց մը	84:
Եմերիգացի Հնդիկ մը	36:	Օգայարանք և շունչ	63:
Ենաստուած և եկեղեցական	157:	Եղրիպօղ քաղաքը	17:
Ենդղիացի նաւակի մը կուլը՝ ծովու կովը-		Եջինա կղզին	1:
րուն դէմ	184:	Բնդհանրական ժողով առաջին	120:
Ենհաւատութեան դէմ փաստ մը	181:	Բնտանեցած ձուկեր	128:
Ենտառներուն նախագահը	191:	Թագաւոր և բանաստեղծ	187:
Ենտէրնախ քաղաքը	83:	Ժամացոյց զարթոնցիչ	146:
Եշխարհիս լեզուներուն հաշիւը	64:	Խնչ է Վրիստոսի խաչը	154:
Եռակ	56:	Խալանտայի գեղացիները	189:
Ետուածային օրէնքին հոգևոր ըլլալը	154:	Խրիկունն հանգստութիւն ընտանեաց	
Ետուածաշունչին Ենդղիարէն թարգմա-		մէջ	78:
նուիլը	67:	Խաբոնիացիներուն բարբը	161:
Ետուծոյ ընդունելի դրջումը	180:	Խուսնի մէջ լեռներ	177:
Ետուծոյ ատելի ծառայութիւն	185:	Խելացի հնարք մը	84:
Երծիւ ճերմակ գլուխ	119:	Խոնու ցորենը պահպանելու կերպը	96:
Երտեսեան հօրեր Եւրիկէի մէջ	127:	Խորհրդածութիւնը Ենսելմոսի . 38, 50, 74, 85:	
Եւանդութեանց հեղինակութիւնը	173:	Խորատ ծնողքներուն	112:
Եւետարանով լուսաւորութիւն	77:	Ծանուցում	192:
Եպիսկոպ	53:	Կալուածքի տէր և իր ծառան	169:
Բանաստեղծութեան երեք հոգևաւոր		Կաղանդի մը օր Բեկրպուրկի մէջ	81:
սահմանները	19:	Կառավար խոհեմ	62:
Բարեկամ ընտելու եղանակ	39:	Կեքէսի պատկերը	101:
Բարեկամութիւն երկնից մէջ	4:	Կեսար մանկածու	163:
Բռնկած հանդերձը մարելու կերպը	80:	Կիպրիանոս Կարթագինէի եպիսկոպոսը	54:
Գանուդ և իր պաշտականները	46:	Կղզի . Կէ՛ս Եւջինա կղզին	
Գասպար Հալէր	86:	Կրկորդիլոս	26:
Գարշահոտ շունչ	160:	Կշր, Խուլ, համը և հոտառութենէ զըր-	
Գեղեցկին և բարոյն վրայ	45:	կուած օրիորդ մը	5:
Գէորգ Աւաշհիկղըն	142:	Կրթութիւնը հարստութեան աղէկ է	112:
Գինտութիւնը՝ գէպի յիմարութեան տա-		Կրօնքի ներդրածութիւնը մարդու վրայ	62:
նող ծամբաներուն մէկն է	134:	Հաղորդութեան յիշատակութիւնը	149:
Գիտութեան յառաջադիմութիւնը	84:	Հապէշիտան	40:
Գիրքերը քննելու յիսուն պառճառներ	158:	Հաւատացելոց զօրութիւնը	141:
Գնդասեղներուն շինուիլը	95:	Հաւատք	12:
Գլքատան մը մակագրութիւնը	69:	Հաւատք և դործք	42:
Գեմոսթենէս	65:	Հաւատոյ կանոնը Ետուածաշունչն է	27:

Հիւանդանոց ծովածուի	133:	Զինաց կերակուրը	159:
Հոմերոս	33:	Պան տը լա Ռօշ դիւղը	113:
Հովիւ . Կասկոնի հովիւները	153:	Պաշարուած քաղաք	29:
Հռչակաւոր Սաբրիի մը բաժնած չորս կարգ մարդիկը	77:	Պարսիկ հին Պարսիկներուն սովորութիւն- ները	56:
Ճամբորդ և պանդոկապետ	86:	Ջրերի գաւաթը և գանձը	96:
Ճամբորդութիւն անակնկալ	143:	Սարիացիք	21:
Ճաքսըն զօրավարին մահը	43:	Սէլ և սպիտակ մարդիկ	40:
Ճշմարտութիւնը գիտնալու անխալ կա- նոն մը	35:	Սինա լեռը՝ ու սուրբ Կատարինէի վանքը	37:
Ճշմարտութեան արժողութիւնը	99:	Սկիզբէն եղած վարդապետութիւնները	9:
Ճշմարտութեան հակառակորդներուն խօսք մը	146:	Սիսապաշտութիւնը գիտութեանց ծաղիկ- լուն հակառակ է	183:
Սարգուն ընդհանուր գիտութիւնը	31:	Սուր լսողութեան՝ օրինակ	128:
Սարգուն ըղբղին բաղդաատութիւնը՝ ուրիշ կենդանիներուն ըղբղին հետ	128:	Սուրբերուն վիճակը	59:
Սեղքը վերցուելու միջոցը	51:	Ստութեան պատիժը	128:
Սեղքին պզտիկը չկայ	132:	Սպելուզ աղբեցութիւն առ Լստուած	185:
Սեռած ձի	63:	Սպրեկի մը զարմանքը՝ առջի անգամ գիր առնելուն	110:
Սկներու որսորդ մը	57:	Ստաշամբաւութեան սին . 129, 149, 170:	
Սկրտութիւն և վերստին ծնունդ	178:	Սիմ օրսալու կերպը	135:
Սուրացկանի մը խրատը	68:	Սկայութիւնը նախնի հարց դրուածքն- քէն	191:
Տաջողութիւն անակնկալ	183:	Ստանգի մէջ մնացած աղջիկ մը	112:
Տարութիւն մեռելոց	186:	Րաւպէր	164:
Տիմարանոց Ս օրսէսդրի	71, 125:	Փամպուգ դալէսի	49:
Տիմարներու հետ վարուելուն եղանակը	94:	Փաստաբան ճարտարամիտ	110:
Տոյսանէս Սօպիէքի թաղաւորին ջրու- նը	43:	Փրկութիւնը միայն Քրիստոսով է	48:
Տովաղ սե	145:	Քաջալերական խօսք մը քրիստոնեանե- րուն	48:
Նախասահմանութիւն . Խնդրէ՛ք ստատա- ծային նախասահմանութիւնը	137:	Քարատունի կղզիներ	165:
Նախնի հալածումներ	79:	Քրիստափոր Վոլմպուս՝ Սալամանքայի ժո- ղովցն առջեւ	97:
Նամակ . Կոստանդինոս կայսեր նա- մակը	47:	Քրիստոնեաներուն գործը	48:
Նաւարկութեան արհեստը	111:	Քրիստոնեաները մէկ մարմին են	154:
Նոր Կտակարանին հարազատութեանը և արժանահաւատութեանը վրայ	23:	Քրիստոնէական միութիւնը հաստատ պա- հելու կանոններ	186:
Նոր Հոլանտայի Միկիոն	61:	Քրիստոնէութիւն Հապէշիստանի մէջ . «Է» Հապէշիստան	
Նոր Օւլանտայի պատերազմի գերինե- րուն վիճակը	90:	Քրիստոնէութիւն առաջին դարերու	2:
Նոտարհաւ	30:	Քրիստոսի թագաւորութիւնը սա աշխար- հէս չէ	14:
Շոգենաւին գիւտը	69:	Քրիստոսի գործին մէջ ժիր ըլլալու խրատ մը	52:
Շոգենաւ	108:	Քրիստոսի ծննդեան տօնին սկզբնաւորու- թիւնը	93:
Ողորմիլ պէտք է աղքատներուն	109:	Քրիստոսի եկեղեցին կը հալածուի և ոչ կը հալածէ, կօրհնէ և ոչ կանխէ	144:
Որսորդութիւն կոկորդիլոսի	142:	Պլաֆինկո	11:
Ուաշհինկըն . «Է» Վէորդ Ուաշհինկըն . Ութը վարա՞յ տաններու կոչնականներու համար	9:	Պոանքլինին հնարքը՝ տարակուսական խն- դիրները վճռելու	187:
Չերքէղիստան	89:		
Չինաց երկար ատեն հաւկիթ պահելուն կերպը	142:		

Հանդիպումներ :

1. Իձինս կղզին և Բանհեղինիուս Լ-	16. Վարստափոր Վոլոմպոս՝ Սալաման-
րամադդայ տաճարը 1:	քայի ժողովըն առջևը 97:
2. Յլամինկո 10:	17. Կեփէսի պատկերը 103:
3. Լարիպոսի կամուրջը 17:	18. Պան տը լա Սոշ գիւղը 114:
4. Լշըրիպօզ քաղաքը 18:	19. Շերմակ դուռն արծիւ 119:
5. Լօտարահաւ 30:	20. Կոյնը 120:
6. Հոմերոս 33:	21. Վատահամբաւութեան Սիւն 130:
7. Սինա լիւը՝ ու սուրբ Կատարինէի	22. Վիթ որսացող մը 135:
վանքը 37:	23. Սև Հովազ 146:
8. Փամպուգ գալէսի 49:	24. Կասկօնի հովիւները 152:
9. Բալեիր 53:	24. Լաբոնիացիք 162:
10. Կոր Հոլանտայի Լղէիոն 61:	25. Վարատունի բոյսեր 166:
11. Կեմոսթենէս ատենաբան 65:	26. Վարատունի կղզիներ 167:
12. Վօրսէսդըրի յիմարանօցը 70:	27. Լուսնի մէջ տեսնուած լեռները 177:
13. Հիմարանօցին ներսի շէնքը 72:	28. Լնգղիացի նաւակի մը կռիւր՝ ծովու
14. Լնտէրնախ քաղաքը 83:	կովերուն դէմ 184:
15. Չէրքէզներ 89:	

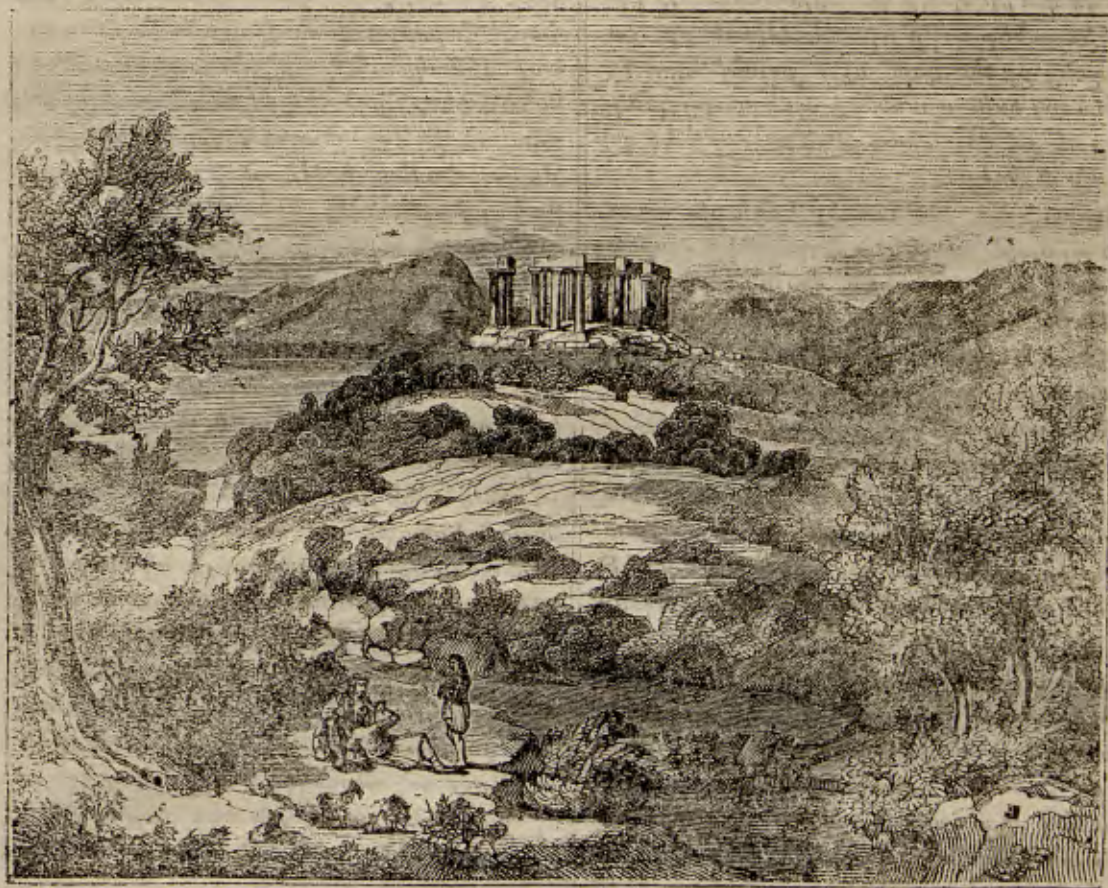
ՇՏԵՄԵՐԸ

ՊԻՏԵՆԻ ԳԻՏԵԼԵՐՑ

Հ.ՏՈՐ 6

»»»ՅՈՒՆԻՍ 1.1845»»»

ԹԻՒ 61

Լճինա կղզին և Բանկեղէնիկա: Երամազդայ դամարը:

Լճինա կղզին՝ արշիպեղադոսի մէջ Չիք-
լատեան կոչուած կղզիներուն մէկն է,
իր համանուն ծովածոցին մէջ, որ կըսուի
նաև ծոց Սարոնիգեան կամ ծոց Լճինայի:
Իր երկայնութիւնը ինը մղոնի չափ է, և
լայնութիւնը վեց մղոն. երկիրը խիստ լեռ-
նային է, բայց քարոտ և նեղ ձորերը կը
բերին ցորեն, բամբակ, ձիթապտուղ, և
ուրիշ տեսակ ստուղներ: Բայրտիքը ե-
ղած ժայռերուն և աւազակոյտներուն պատ-
ճառովը շատ դժուար է իր եզերքը մօտե-
նալը: Իր կղզին բնական երևոյթին նա-
յերով՝ կըզարմանայ մարդ թէ ի՞նչպէս այն-
քան համբաւուոր եղած է նախնի Յունաց
ժամանակը: Երդարև աս կղզին մեծ համ-

բաւ մը չէր ստանար թէ որ կենդրոնական
դիրք մը չունենար, և վաճառականութեան
համար բոլորովին ապահով վաճառատներ
մը չըլլար ան նոյն ատենները որ ստպատա-
կութիւնը ոչ միայն հասարակ էր, այլ
նաև յարգի արհեստ մը համարուած էր.
և ծովեղերեայ քաղաք մը չկար որ կողով-
տուէրէն ազատ ըլլար: Սատի Լճինայի ա-
մէն կողմը ժայռերով և աւազակոյտներով
ըջապատած ըլլալը՝ որն որ բնականաբար
քաղաքին օգտին վնաս պիտի համարուէր,
պատճառ եղաւ որ կղզին դժուարամտօղի
անցք մը ունենայ, և հետեւեալ ազատ ըլ-
լայ ասպատակներու և թշնամեաց արշա-
ւանքէն:

Քրիստոսէն 563 տարիի չափ առաջ՝ Յունաստանի մէջ ուրիշ քաղաք մը գեռերեւի Տարսուռթիւն չտալամ կամ վաճառականութեան կողմէն չծաղկած : Եւ ինչն ա մեծ առուտուր ունէր Լազիպոսի հետ : Լազիպոսի լաւագոյն լաւագործութիւններուն նայելով՝ աս կը զին իր օրովը կէս միլիոնէն աւելի բընակիչ ունէր : Եւ ապա միլիոնները չափազանց ըլլան կամ ոչ : յայտնի է որ Լազիպոս ան նոյն ատենները առուտուրի կենդրոնը սեպուած խիստ վաճառաշահ կը զինէրէն մէկն էր :

Կրսուի թէ Լազիպոսի էին նախ առաջին արծաթ դահեկան կտորները . որոնց խիստ հին դրամներէն մինչև աս օրս կը գտնուէին : Բայց վրանին թուական չըլլալով՝ անհնար է իրենց կտրուելուն ժամանակը ստոյգ որոշելը : Եւ դրամներուն վրայի ամենէն հասարակ կնիքը կրիայ՝ մըն է :

Լազիպոս կը զին բնակիչները երբոր յաջող օրեր կը վայելէին՝ գեղեցիկ արհեստները մշակելու հետեւեցան, քիչ ան արհեստները որ աղաստական կրսուին . և գեղեցիկ վրայ իրենց ունեցած ընտիր ախորժակովը՝ որ աս մասին Յոյները հին ատենի ամէն ազգերը կը գերազանցէին, իրենց հարստութիւնը վատնեցին ապառաժուտ կը զին մեծամեծ և գեղեցիկ շինուածներով զարդարելու համար : Եւ իսկին հեղինակները՝ մասնաւոր Պաւլոսիս և Պլինիոս կը յիշատակեն անոնց գործքերը, և կը հաստատեն թէ անոնք անուանի էին ճարտարագետութեան և քանդակագործութեան արհեստը կատարելագործելու մասին, թէպէտ իրենց ոճերը Լաթիական ոճին կատարեալ վստմութենէն ստորին էին : Լազիպոսի քանդակագործութեան ոճին մէջ երևցած գլխաւոր հանգամանքը պարզութիւնն է, որով կը տարբերի հին Լազիպոսացոյ քանդակագործութեանը պլանդակ տեղեղութենէն, և Յունական քանդակագործութեանը ձևացուցած արձաններուն խիստ վստմ և գեղեցիկ գէմբերէն : Լազիպոսացոյ քանդակները պարզապէս գեղեցիկ այր մարդոց և կանանց նմանութիւններ են, իսկ Լազիպոսացոյ արձանները պլանդակ հրէշներ են, և Լաթիպոսացոյ արձաններուն շատերը գեղեցկատեսիլ չաստուածներ :

Բանհէլլենիոս Լաւազայ տաճարը՝ ու

¹ Թաւաղալ :

րուն մնացորդները յօղուածիս գլուխը գըրուած պատկերին մէջը կը տեսնուին, շինուած է կը զին արեւելեան ծայրը բլուրի մը դադարին վրայ, որ ըստ մասին ծածկուած է մացառներով, մայրի ծառերով, եղևիններով և սոճիներով : Եւ տաճարը, կրտէ ճամբորդ մը, կառուցուած էր շինծու հարթ հողաբլուրի մը վրայ, և իր կատարեալ վիճակին մէջ, Յունաստանի ամենէն երեւելի շէնքերուն մէկը կը համարուէր, թէ շինուածքին վարպետութեանը և գեղեցիկութեանը համար, և թէ անոր դիրքին և շրջակայ բարեկեսիլ երևոյթին համար :

Լազարի տաճարին դիրքը վստմ տեսարան մը կը ներկայացընէ, քանզի աս ծովածոցին բոլոր հարաւային կողմէն, և Լաթիոսի ու Լատիկէի ծովեզերքներէն դիտակով կը տեսնուի տաճարը : Եւ ան ան բոլոր կողմերուն գիւղականները և նաւաստիները սովորութիւն ունին օր ատեն ատեն աս բլուրին դադարելու եղած տաճարին մնացորդներուն կընային, և ամպերը ինչ եղանակաւ տեսնելու վրայ հաւաքուելը նկատելով օգին փոփոխութիւնները կը գուշակէին :

Եւ տաճարը ան տեղը շինուելուն պատճառն ան էր որ երկրին ամէն կողմէն բնակիչները հոն նայելով երկրպագութիւնը ան չատուածին . քանզի «Բանհէլլենիոս» որ աս անունովը Լաւազայ երկըր պագութիւն կընէին հոն տեղ, կընշանակէ «Լմէն Յոյներուն համար» :

Լաւալին դարձելու քրիստոնէականութիւն :

Ճամբորտ քրիստոնէութեան հանգամանքին և բնութեանը վրայով ամենէն հաճելի նկարագրութիւններէն մէկը՝ որ Կուրքի Վիրքէն դուրս եղած զանազան մատեններուն մէջ կը գտնուի, կը տեսնուի Տերտուղիանոսի այն գրութեանց մէջ որ կը կոչուի ջատագովութիւն ընդդէմ զրպարտութեանց քրիստոնէական հաւատոյ թշնամիներուն : Եւ Լայրը ծնու յամի Տեառն 160, Լաթիկէի մէջ Կարթագինէ քաղաքի յիշեալ ջատագովութիւնը դրեց 198ին ատենները : Ետեւեալ յօղուածը որ անկէց քաղած եմք, գեղեցիկ կերպով մը կը նկարագրէ իր ատենի քրիստոնէաներուն վարքը և աշխոյժ ոգին . և կը ըսուի թէ Ճամբորտ

¹ Դաւալ :

² Դա :

քրիստոնէութիւնը ինչ կրնէ մարդուն , և ինչ ներգործութիւն ունի ամենասաստիկ հակառակութեանց յաղթելու :

« Երբ կենմք , կըսէ Տերտուղիանոս , կայսրերուն կենացը համար՝ յաւիտեան կան Մտուծոյ , ճշմարիտ՝ կենդանի Մտուծոյ , որ անիկայ կայսրերն ալ իրենց խրեկամ ունենալու կըփափագին բոլոր ուրիշներէն վեր որ կըկոչուին աստուածներ : Մենք վեր երկինքը կընայիմք բազկատալած ձեռքք՝ քանդի անոնք անդէն և անվնաս են . բայց զիսով՝ քանդի մենք չեմք ամաչեր . առանց յիշեցնող մը ունենալով՝ քանդի սրտով կաղթեմք . և այսպէս հանապազ ալ զոթք կըմտուցանեմք բոլոր կայսրերուն համար , որ անոնք ունենան երկար կեանք , բարեկաջող տէրութիւն , ապահով բնակութիւն , զօրաւոր զօրք , հաւատարիմ ծերակոյտ , առաքինի ժողովուրդ , և հանդարտութիւն աշխարհի . ինչ որ կայսրը կը բաղձայ ունենալ իր հասարակութեանը և իր անձին համար : Եւ բաները ուրիշ մէկէ մը չեմ խնդրեր բացի Մեկէ՝ որմէն գիտեմ որ պիտի ընդունիմ զանոնք . քանդի անիկայ միայն կարող է աս բաները ընելու , ու ես ալ կարող եմ իրմէն խնդրելու ասոնք . որովհետեւ ես իր ծառան եմ , ու միայն զինքը կըպաշտեմ , և պատրաստ եմ իմ կեանքս տալ իր ծառայութեանը համար : Եւ այսպէս ուրեմն՝ Թող վայրենի դազաններուն մագիւղները մեզ պատառեն , կամ իրենց ոտքերը մեր վրայ կոխկռտեն երբոր մեր ձեռքերը առ Մտուծոյ բարձրացուցած եմք . Թող խաչերը մեզ իրենց վրայ կախեն . Թող կրակը մեզ սպառէ և սուրերը մեր սիրտերուն մէջ Թափանցեն . քանդի ճշմարիտ և աղօթատէր քրիստոնեան աս ամէնը կրելու յանձնառու է : Ինտո՞ր բան է աս . դուք ազնիւ իշխաններ , դուք կուզէ՞ք սպաննել ան բարի հպտատակը որ կայսեր համար ալ զօթք կընէ : Թէ որ մենք կամենայինք չալին տեղը չար հատուցանելու , զիւրին պիտի ըլլար ձեզմէ կրած վնասնեմունս փոխարէնը հատուցանել ձեզի . բայց քան լեցի որ Մտուծոյ ժողովուրդը վեժխնդիր ըլլայ մարդկային հօւրով , կամ դժկամակի կըրելու ան բանը՝ որով իրենց անկեղծութիւնը կապացուցուի : Թէ որ հակամիտ

եալ էինք ՚ի գործ դնել չըսեմ զաղտնի մարդասպանութիւն , այլ յայտնի պատեղազմ , արդեօք բազմութեամբ և զօրքերով կարօտ պիտի ըլլայինք : Եւ ասորհա ամէն կողմը մեզմէ բազմութիւ անձինք չեա՞ն մի : Իրաւ է որ մենք դեռ երեկուանն եմք , բայց սակայն լեցուած եմք բոլոր ձեր բաղաքները՝ զիւղերը՝ կղզիները՝ ամրոցները՝ աւանները՝ բանակները՝ տոտանները՝ պալատները՝ ծերակոյտը՝ և հրապարակները . միայն ձեր տաճարները ձեզի կըթողուիք : Երդեօք մենք որ այսչափ հաճութեամբ կը մտնիմք , ո՞ր պատերազմին դէմ ելլելու պատրաստ և բարեկազմ չեմք կրնար ըլլալ , Թէ և Թուով անհաւատար ըլլամք . միայն Թէ մեր կրօնքը կըպահանջէ մեզմէ առաւել ՚ի մահ մատնել մեր անձերը քան Թէ ուրիշները սպաննել : Թէ որ ձեր իշխանութեան տակէն ամէնքս մէկէն բաժնուելու ըլլամք , դուք ալ պիտի դարմանաք ձեր սակաւութեանը վրայ . . . մենք մէկ մարմին եմք միաւորեալ ՚ի մի գլուխ կրօնի , դատարարակութեան և յուսոյ . ամէնքս մէկտեղ մը կըհաւաքիմք աղօթքի համար : Եւ մէն ատեն Մտուծոյ պատգամներուն կըղիմեմք՝ անկէց մեզի խրատ և յորդորանք առնելու համար : Եւ մտածոյ խօսքովը կըմտուցանեմք մեր հաւատքը , մեր յոյսը կըկանգնեմք , մեր հաւատարմութիւնը կըհաստատուիք և մեր վարժութիւնը կըզօրացունեմք . ստեպ ստեպ կըկնելով խրատները , յորդորանքները և յանդիմանութիւնները , և հարկաւոր եղած ատենը յանցաւորը եկեղեցիին հաղորդութենէն կտրելով : Եւ վերջինը Մտուծոյ առջին ըլլալուն խիստ ծանր է . և խիստ սաստիկ զգուշութիւն մըն է գալու դատաստանին համար , Թէ որ մէկը այնպիսի նախատուական ընթացք մը ունենայ որ եկեղեցւոյ սուրբ հաղորդութենէն բաժնուի : Մեզ կառավարողները չափահաս անձինք են , որ անուանի են ոչ հարստութեամբ , այլ բարի վարքով : Իւրաքանչիւր մարդ քիչ մը բան կուտայ հասարակաց գանձանակին ամիսը անգամ մը կամ որ ատեն ուզէնէ , և ան ալ իր կարողութեանը և յօժարութեանը համեմատ , քանդի բռնութիւն չէայ . աս տուրքերը բարեպաշտութեան աւանդներ են : Եւսկէց հոգ կըտանիմք ու

զորմելի հիւանդին և կըթաղեմք . կըդարմանեմք որքերը և ծերացեալ անձերը , նաւակոծ եղողները և անոնք որ Մատուծոյ Բանին համար դատապարտեալ են հանքերուն մէջ մնալու կամ բանտարգուելու : Եւ մեր ուղորմութիւնն է պատճառը որ ոմանք կըլին չեն մեզ և կըսեն . Տես աս քրիստոնեաները ինչ սէր ունին մէկզմէկու վրայ :

Ետքը Տերաւորիանոս կըլինէ թէ քրիստոնեայք ինչ աստիճան հոգ կըտանէին անատենի տէրութեան տուրքը վճարելու , փոխանակ խաբէութիւն և խորամանկութիւններ բանեցընելու ինչպէս որ ասանկ բաներու մէջ շատերը կընեն . բայց հարկ չէ հոս տեղս անոնց վրայօք խօսքը երկարելու : Կարգացողը թող իմանայ աս . կէց առջի քրիստոնէից սրբութիւնը՝ անարատ վարքը՝ երկնային փափաքները՝ և համբերութիւնը այնպիսի դառն հալածման ժամանակ : Իրենց ընդունած Մատուծոյ Բանը և իրենց վրայ իջած Հոգին Սուրբը անանկ ներգործութիւն մը ըրին անոնց մէջ , որ բոլոր արտաքին իրաց մէջ հըլ՝ համբերող և վեհանձն ընթացք մը ունեցան : Եւ բանին ճշմարտութիւնը հաստատող շատ ապացոյցներ կան . քրիստոնէութեան թշնամիներուն ըսածները համոճայն են անոր բարեկամներուն ըսածներուն հետ :

Ճշմարիտ քրիստոնէութիւնը առաջ ինչորոր որ էր նէ հիմայ ալ անանկ է . Լեւտարանը նոյն է , Հոգին Սուրբը նոյն է և նոյն պտուղները յաւաջ կըբերէ մարդոց սրտերուն մէջ : Ճշմարիտ քրիստոնեաները անոնք են որ աս պտուղները կըբերեն , և իրենց կենցաղավարութիւնովը կըցուցընեն թէ այնպիսի հաւատք մը ունին որ սիրով կըյաջողի : (Գալ . Ե . 6) կըմաքրէ սիրտը , (Գալ . ԺԵ . 9) և կըյաղթէ աշխարհի : Թ (Գալ . Ե . 4)

Իրենց մէջ Բարեկամներն :

Ապագս անանկ ստեղծուած է՝ որ ընկերութեամբ երջանիկ կըլլայ : Ի՞նչ զինքը առանձնութեան մէջ՝ ու սրջափ զրգոյիչ ու բարեբաւոտ հանգամանքներով ջրջապատած ըլլայ ինքը , պիտի տանջուի ու մաշի առանձին : Իրկինքը՝ արեւքէն ու արեւմուտքէն՝ հիւսիսէն ու հարաւէն եկող շատ

տերուն հետը պիտի ըլլամք մենք , ու պիտի նստիմք Լքրահամին՝ Խահակին՝ ու Հակոբին հետ : Իրկինց բոլոր հրեշտակներուն ու փրկեալներուն բոլոր բազմութեանը հետ քաղցր և կատարելագործեալ ընկերութիւն մը պիտի ունենամք յաւիտեան : Եւ շարահիւստ մէջ կողմերէն եկող խելացին ու բարին՝ աղնիւր ու մաշուրը՝ բարեբաւոտ ու դործուսէրը մեր ընկերները պիտի ըլլան , որոնց հետը մէկտեղ պիտի ապրինք ու մէկզմէկ պիտի սիրեմք , մէկտեղ զՄատուած պիտի ճանչնամք ու մէկտեղ անոր կամբը պիտի կատարեմք մշանջենաւորապէս :

Յիշաւի աշխարհիս վրայ մեր ենթակայ եղած նեղութիւններուն ամենէն ցաւալին մեր բարեկամներուն մահն է : Բայց ինչ միտիմարական սպեղանի մըն է ան վարդապետութիւնը , թէ վերին թագաւորութեան մէջը կրկին անոնց հետը պիտի ընկերանամք : Եւ վարդապետութիւնը Սուրբ Գրքին շատ մասերուն մէջը պարունակուած է . Դ՞ր վերջին դատաստանի պատմութեանը մէջ . Բերսաբէէն ծնած մանկանը մեռնելուն վրայ Գաւթին խօսքերուն մէջ . մեծատունին ու Գաղսրոսի առակին մէջ . խաչին վրայ ապաշխարող մեղաւորին փրկչին տուած միտիմարութեանը մէջ . Պողոսի Թեսաղոնիկեցի հաւատացեալները հաւատարմացունելուն մէջ՝ թէ անոնք իր ուրախութիւնը ու ցնծութեան պատկը պիտի ըլլան մեր Տէրովը Հիսուս Բարեկամի առջևը՝ անոր գալտեանը . ու նոյն առաքեալին ննջեցեալներուն համար տրտմելու զանոնք արգելելուն մէջ՝ որպէս թէ անոնց հետը միաբանելու ու Տէրովը հետ ըլլալու յոյս չըլլալով . ու սրբազան մատենագիրներուն ընդհանրապէս մահուան տեղ գործածած նշխարաւորութիւն մէջ , որն որ անանկ օրինակ մըն է՝ որ յայտնապէս սխալ պիտի ըլլար , թէ որ մեր յիշողութիւնները՝ մեր բարեկամութիւնները ու զգացումները ապառնի վիճակի մը մէջ շնորհուրէին : Ինչ հանրապէս աս նոյն վարդապետութիւնը կըբարոգրուի նաեւ Հայտնութեան բոլոր գրքերին մէջ : Իրջանի՜կ յոյս , որ բարեկամութիւնը բարեպաշտութեան կըբարձրացունէ : Ինչ երջանիկ ընկերութիւն մը պիտի ըլլայ վերը երկինքը :

Լոյսը, խուլ, համբաւ հարստութիւնը պիտի
օրհորդի մը վարժապետութիւնը* :

Վիտտունի մէջ որ մօտեւր Վիեննայի Միացեալ Վասնա-
գաց մէջ ճամբորդութիւն ընէր՝ և Պօպուլի մէջ Պատաշու-
սեղսի կուրանոցը այցելութիւն երթալով, հոն գտնուած խղ-
ճալի կոյրերը դիտելու համար, կըսէ :

Լսոնց մէջ նորահասակ աղջիկ մը կար որ իմ
ուշագրութիւնս դրաւեց . քանզի ոչ միայն կոյր
էր՝ այլ և խուլ, համբ և հոտառութենէ ու քիչ
մին ալ համառութենէ զրկուած : Վեղեցիկ և
առողջ էր ասիկայ, մարդկային բոլոր ձիւքերովը
դարդարուած, բայց զանոնք յայտնելու համար
միայն մէկ զգայութիւն մը ունէր, այսինքն շօշա-
փելիքը . և կեցեր էր իմ առջիս գրեթէ մարմա-
րիոնէ խուղի մը մէջ գոցուած, ուր որ արեգա-
կան լոյսը և ձայնի հնչունքը չթափանցէր . իր
գեղեցիկ ձիւնափայլ ձեռքը միայն կարծես թէ
աս ցրտասառոյց բանտին մէկ ճեղքուածքէն
դուրս կերկնցունէր որ իրեն օգնութիւն կանչէ
գութ և կարեկցութիւն ունեցող մէկը, և իմաց
տայ անոր որ արթնցնելու և զուարթացնելու
հոգի մը կրննակի հոն :

Բայց աս սիրելի օրհորդը՝ իմ տեսնելէս շատ
առաջ օգնութիւն ընդունէր էր, և հետզհետէ
դուրս ելեր էր ան թշուառութեանը անդունդէն,
որուն մէջ գուցէ թաղուած պիտի մնար, ու
քաղցրաբարոյ՝ դիւրագգած և երախտագէտ օ-
րհորդ մը եղած էր :

Երբ որ տեսայ զանիկայ, իր բարօրութիւնը
և մտքին հասողութիւնը արդէն լուսափայլ կե-
րեար իր դէմքին վրայ . իր հագուստը՝ որ պարզ
և խիստ մաքուր էր, ինք իրմէն յարգարիւր էր
վայելուչ կերպով մը, ու ասդնեգործ մը կար
քովը՝ որ ինքը սկսեր էր, և ան վայրկեանին
նստեր կը պարապէր իր ամէն օրուան յիշատա-
կարանը գրելու : Եւ գործը լնցնելէն ետքը՝
աշխոյժ խօսակցութիւն մը ընել սկսաւ վարժա-
պետուհիին հետ որ իր քովն էր :

Եւ վարժարանիս մէջ գտնուող ուրիշ աշա-
կերաներուն պէս կանանչ ժապաւէն՝ մը իր աչ-
քերուն վրայ կապուած էր . ու տեսայ որ իր
քովը պաճուճապատանք՝ մը կար որ ինքը հա-
գուցուցեր էր ու անոր աչքերուն վրայ ալ ի-
րենին պէս ժապաւէն մը կապեր էր : Հետեւեալ
յօդուածները քաղած եմ իր վարժապետին ը-
րած պատմութենէն :

“Եւրա Պրիճմէն՝ որ աս էր իր անունը, ծնաւ

* Տես նախընթաց թիւ . երես 177 :

¹ Էրէր : ² Եպէս :

1 դ *

Հանովէր՝ Նիւ - Համիշիր՝ Նահանգին մէջ,
21 դեկտեմբերի 1829ին : Կըսուի թէ գեղեցիկ
երախայ մըն էր ասիկայ, կապուած ու առողջ
աչքերով որ աշխոյժ նայուածք մը ունէր :
Բայց մինչև տասնըութ ամսական ըլլալը այն-
քան տկար և հիւանդոտ էր որ իր ծնողքը
գրեթէ անոր ողջ մնալուն յոյս չունէին : Եւ
միջոցիս սկսաւ առողջանալ, վտանգաւոր նշան-
ները հետզհետէ աներևոյթ եղան, և քսան տմ-
սու ըլլալուն՝ կատարեալապէս առողջացաւ : Իր
իմացական կարողութիւնները՝ որ հիւանդու-
թեան պատճառովը նշան մը չէին ցուցնէր,
մէկէնիմէկ բացուեցան, և չորս ամսուան մէջ որ
առողջութիւն վայելէց, ինչպէս որ կը կարծուի,
իր մտաւորական նշանաւոր յառաջադիմութիւ-
նը ցուցուց :

“Բայց յանկարծ նորէն հիւանդացաւ, և հինգ
շաբաթ անցնելէն ետքը՝ իր աչքերուն և ա-
կանջներուն վրայ այնպիսի կարմրութիւն և
տաքութիւն մը ունեցաւ, որ խեղճ աղջիկը բո-
լորովին կորսնցուց թէ իր տեսութիւնը և թէ
իր լսողութիւնը : Այս օրոյ իր ծնողքը ստիպ-
ուեցան հինգ ամիս անկողինը պահելու զանի-
կայ, միջին սենեակի մը մէջ : Տարի մը չափ
չկրցաւ առանց օգնութեան քայլելու, և երկու
տարիէն ետքը հաղիւ թէ կարող էր ոտքի վրայ
կենալ : Եւ միջոցիս՝ տեսան որ իր հոտառու-
թեան զգայութիւնը գլխովին կորսնցուցեր է,
ու ետքն ալ դիտեցին որ համ առնելու զօրու-
թիւնը շատ տկարացած է :

“Չորս տարեկան էր Եւրա երբ որ առող-
ջացած կը թուէր ու կը թուէր ընդունակ :
Ինչ թշուառ վիճակի մէջ կը գտնուէր ան : Եւ
մէն տեղ լուութիւն և գերեզմանական միջու-
թիւն մը կը տիրէր իրեն համար : Հայր, մայր,
եղբայր, քոյր, ուրիշ բան չէին անոր, բայց
եթէ նիւթական ձեւեր, որովհետեւ իր ձեռքե-
րովը միայն կը զգար զանոնք, որ տանը կարասիք-
ներէն ուրիշ տարբերութիւն մը չունէին, և թէ
ոչ իրենց զգալի տաքութեամբը և շարժմուն-
քովը :

“Բայց Եւտուած աս խղճալի փոքրիկ մար-
մնոյն անմահ հոգի մը տուած էր, և այնպիսի
լուսաւոր միտք մը՝ որ երբեք տկարութիւն ու
միջոցիկ պիտի չունենար, և որ իրեն մնացած
մէկ հատիկ միջոցով՝ շուտ մը սկսաւ ուրիշնե-
րուն հետ հաղորդակցութիւն ունենալ :

“Երբ որ Եւրա քայլելու կարողութիւն ու-
նեցաւ, մէկէն սկսեց սենեակը շօշափելով զն-
նել . ապա առ սուկաւ սուկաւ բոլոր տունը : Եւ

չադրութեամբ կը պարապէր իր ձեռքին տակը եկած ամէն առարկաներուն ձեռք ծանրութիւնը և բնութիւնը ծանօնարու . իր մայրը ուր որ երթար տանը մէջ ինքն ալ անոր կը հետեւէր , ու միշտ իր ձեռքերովը և բազուկներովը կը ջանար որ իմանայ թէ ինչ կընէ ան , ու կը ջանար որ ինքն ալ անոր բրածը բնէ : Լսանկով ըստ բաւականին գուրպայ հիւսել և կար կարել սորվեցաւ :

« Լս միջոցիս էր որ ես բարեբաղդութեամբ աս աղջկանը պատմութիւնը լսեցի : Ուստի անմիջապէս շանօվէր գացի ու տեսայ որ վայելուչ կերպարանք մը ունէր բոլոր անդամներովը համեմատ . զլուխը միայն քիչ մը մեծ կերևար , բայց կալմութիւնը գեղեցիկ էր , ու կատարեալ առողջութիւն ունէր : Իր ծնողքը դիւրաւ խօսք տուին որ առնեն ինծի բերեն Պօսդըն քաղաքը . և 4 հոկտեմբերի 1837ին իմ վարժարանս բերին զանիկայ » :

Ի սկզբան այնպէս թուեցաւ որ աս տեղափոխութիւնը մեծ շփոթութիւն կուտար իրեն . ու տաանուհինդ . օր անցաւ մինչև որ կըրցան իր կրթութիւնը սկսելու , քիչ ան կամայական նշանները ծանցընելու , որոնցմով մէկ օր մը կարող ըլլայ իր միտքը ուրիշին հասկըցընելու :

Լուսին փորձն աս էր որ բանալիներու , դանակներու , գրգալներու և պատառաքաններու վրայ՝ որ իրեն խիստ ծանօթ առարկաներ էին , մէյմէկ թիթեղ՝ կապեցին , ամէն մէկուն անունը վրան գրուած խոշոր և ուռած գիրերով , որպէս զի շօշափելով դիւրաւ որոշուին : Հուս մը հասկըցաւ աղջիկը՝ որ թէպէտե բոլոր թիթեղները մի և նոյն ձեռք ունին , բայց անոնց վրայի ցցուած մասը մէկզմէկէ տարբեր են . և քիչ տատենի մէջ սորվեցաւ որ մի և նոյն բաներ իր առջին բերելնուն՝ զորօրինակ շատ մը բանալիներ , անոնց թիթեղները ճիշդ միօրինակ գիրեր ունին : Լսանկով՝ ամէն մէկ առարկան ինչ տեսակ ուռած գիր ունենալը ծանցաւ , ու աղէկ միտքը պահեց : Ուստի երբ որ թիթեղ մը կուտային անոր որ ձեռքովը կը ծանցնար թէ ԲՆՆԵԼԻ՝ դրուած է վրան , կառնէր զանիկայ բանալի մը վրայ կը դնէր , չէ թէ գանակի կամ գրգալի վերայ :

Լսիկայ սորվելէն ետքը՝ խել մը ուրիշ թիթեղներ տուին իրեն , որոնք իր առջին սորված թիթեղներուն նման էին , և ստիպեցին որ անոնց ամէն մէկը իրեն վերաբերեալ առարկային

վրայ դնէ : Իր վերակացուն տեսնելով որ ասոր ալ վարժուեցաւ , հաճութեան նշան մը ցըցուց անոր քաջալերութիւն տալու համար : յամանակէ մը ետե աս թիթեղներուն տեղը տուին իրեն զատ զատ գիրեր՝ բայց մէկմէկու քով շարուած , որ կը կաղմէին իր գիտցած բառերուն մէկը , քիչ ԳԼԻՄ , ԲՈՒՄԵ , ԿՈՒՄԱՐԱՐԱՐԱՐ ևն . ետքը իրար խառնեցին աս գիրերը ու նշաններով հասկըցուցին թէ պարտի վերստին կարդի դնել զանոնք , որ ինքն ալ ԳԼԻՄ , ԲՈՒՄԵ կամ ԿՈՒՄԱՐԱՐԱՐ բառը կաղմէ . որն որ յաջողութեամբ կատարեց :

Իսկ մինչև ան ատենը իր ըրած գործքերուն ամէնն ալ գրեթէ լոկ արհեստական էին . և ամենեւին նշան մը չէր տար ըրած բանին միտքը հասկըցած ըլլալուն : Ուստի աս խղճալի աղջկան ցուցըցած յաջողութիւնը գրեթէ տարբերութիւն մը չունէր կրթուած շնորու ըրածէն :

Ի վերջոյ հասաւ ան վայրկեանը որ իր մտքին մէջ առաջին անգամ նշոյլ մը ճառագայթեց , և անմիջապէս իր միտքը սկսաւ աշխատիլ . քանզի զգաց թէ այնպիսի միջոց մը ունի հոն , որով կարող է յիշել ան ամէն բաները որ կըրգաղեցընեն զինքը , և ուրիշներուն ալ հաղորդել զանոնք : Ուստի մէկէնիմէկ մարդուս սեպհական եղած իմացական լուսովը պայծառացաւ իր գէմքը : Լս այնուհետե ստորին էակ մը չէ ան որ արթուն շան պէս նմանելու աշխատի , այլ անմահ իմացականութիւն մը ունի , որ կրփոփաքի ուրիշ մարքերու հետ հաղորդակցութիւն ունենալու . և ան նոյն ասանէն տեսայ որ ամենամեծ արդեւոր բնաջինջ եղեր է . և թէ պարզ և ուղղակի միջոցները յարստութեան հետ միացած , անոր վարժութեանը բաւական պիտի ըլլան :

Ի՞նչ մը ատեն շարունակ կրթեցին զանիկայ որ ուռած գիրերով բոլոր իր ծանցած առարկաներուն անունները շինէ : Արբ որ կը լսեցընէր մէկ բառ մը՝ ուրախութեամբ կը կարգար զանիկայ : Բանի մը շարժումն մէջ խիստ շատ բաներ սորվեցաւ . վասն որոյ յառաջ գացին սորվեցունելու անոր խուլերուն և համբերուն գործածած մատներով նշանները , որն որ ստանց գծուարութեան գլուխ տարաւ :

Լսօրուան օրս , երբ որ իր վարժապետուհին նոր առարկայ մը ներկայացնելու ըլլայ անոր , կրթողը որ նախ քննէ ինք իրմէ և իր գործածութեանը յարմար գաղափար մը երևակայելու փորձը բնէ : Ատքը կը սորվեցընէ անոր թէ ինչպէս կը գրուի ան բանին անունը , անոր ամէն մէկ գրին նշանները իր մատներովը ձևացընելով :

Գիրերը շինելու ատենը՝ աշակերտութիւն ալ իր մատընները անոր ձեռքին կըմօտիկցընէ ու շօշափելով կըգնեն գիրերուն ձեռք : Եւ վայրկեանիս մէջ՝ դուրսը կըծռէ ուշադրութեամբ մօտիկ ընող մարդու մը պէս . իր շրթունքները կիսաբաց են և կարծես որ հազիւ թէ շունչ կառնու : Իր դէմքը որ նախ անհանգստութիւն մը կըցուցընէր , հետզհետէ կըզուարթանայ ու կըժպտի ալ որչափ որ իր դասը կըսորվի . և անատենը՝ մատընները վեր կըվերցընէ ու կըհեգէ ան բառը , մատներուն նշաններն ալ կըկնելով : Եւս իր գիրերը կառնէ կըշարէ , և վերջապէս անսխալ ըրած ըլլալը ցուցընելու համար՝ ան նոյն առարկան որու վրայ որ համարը առաւ իր շարած գիրերուն կըմօտիկցընէ :

« Եւրայի իր հօրը տընէն բաժնուիլը վեց ամիս անցեր էր երբոր իր մայրը կուրանոցը եկաւ ան նոյն ատենը որ հանգստեան ժամանակ էր , և Եւրա կըխաղար իր ընկերներուն հետ : Եւրայի մայրը չուզելով անոր քովը երթալ և զօսանքին արգելք մը տալ , քանի մը վայրկեան մէկ դի կեցած իր զաւակը կըդիտէր արտասուայից աչօք : Բայց երբ որ կըվազէր Եւրա՝ եկաւ իր մօրը զարնուեցաւ . և իսկոյն ծանչնալով որ օտարական մըն է , անմիջապէս սկսաւ ձեռընները շօշափելով զնեւ . ապա հագուստը գննեց , և կաշիստէր որ գիտնայ թէ արգեօք ծանօթ է իրեն : Եւս առաջին քննութենէն բան մը չհասկնալով , օտարական մէկը կարծեց իր մայրը և հեռացաւ անկից : Ողորմելի կնիկը չկրցաւ իր աղեկէզ ցաւը և արցունքը զսփել , տեսնելով որ իր զաւակը զինքը չճանչնար : Ուստի անոր յիշողութիւնը արթնցնելու փորձ մը ընելու համար , մանեակ մը տուաւ Եւրայի՝ որ գեռ Պօղոսը չեկած սովորաբար իր պարանոցը կըկրէր : Եւրա շուտ մը ծանչցաւ մանեակը և մեծ ուրախութեամբ անմիջապէս զիս փնտրուեց և հասկըցուց որ աս մանեակը իր հայրենի տնէն խրկուած է իրեն :

« Եւկից սիրտ տունելով մայրը սկսաւ գգուել զանիկայ . բայց Եւրա չընդունեց անոր գրգռանքը , այլ մէկդի քաշուելով գնաց իր ընկերներուն խառնուեցաւ : Ի վերջոյ ուրիշ բան մըն ալ նմանապէս իր հայրենի տընէն եկած , տուի իրեն . ասոր վրայ քիչ մը մտածեց , և աւելի ուշադրութեամբ ան օտարական կնիկը քննելով իմացուց ինծի թէ այնպէս կըկարծէ որ անիկայ անոնիքէն եկած է : Եւս ատենը

անոր ցըցուցած սիրոյ և բարեկամական նշանները ընդունեց . երբ որ իր ընկերները նշան մը տալով կանչեցին զինքը , իսկոյն հեռացաւ անկից իբրեւ այնպիսի անձէ մը որ ամենեւին չէր ծանչնար : Ա շտալի մայրը շատ արտմեցաւ ասոր վրայ . բայց վայրկեան մը անցնելէն ետեւ վերստին իր զաւակն մօտեցաւ : Եւրա սկսեց մտածել իր դէմքին վրայ տարակոյս լը ցուցընելով թէ աս կնիկը օտարական ըլլալու չէ . ուստի կըշօշափէր զանիկայ ու յայտնապէս բարեկամութիւն կըցուցընէր , անանկ որ իր երեսը գեղնեցաւ ու ետքը կարմրեցաւ . գեռ չկրցաւ ամէն բան գուշակել , բայց իր սրտին զգացմունքէն տակնուվրայ եղաւ : Եւս վշտայից ժամանակիս մէջ՝ մայրը աւելի մօտեցաւ և կաթողին սիրով գրկեց զանիկայ : Եւս նոյն ատենը զգաց Եւրա՝ որ իր մայրն էր . բոլոր տարակոյսը փարատեցաւ , և մեծ ուրախութեամբ մօրը փաթտուեցաւ որ սիրով ընդունեց անոր գրգռանքը :

« Եւսուհետեւ ալ մանեակը միաբը չբերաւ , մէկ դի ձգեց աղայական խաղալիքները որ իրեն կուտային . և իր փոքրահասակ ընկերները , (որոնց համար քիչ մը առաջ յօժարակամ կը բաժնուէր օտարական կարծած կնիկէն) զուր տեղը կըջանային որ իր մօրմէն հեռացընեն զանիկայ : Բայց սորված ըլլալով անմիջապէս իմ տկնարկութեանց հպատակելու , երբ որ իրեն ընտանի եղած նշաններէն մէկը տուի , իսկոյն նազանդելով բաժնուեցաւ անկից ու իմ ետեւէս եկաւ : Սակայն յայտնի կըտեսնուէր որ իր հընազանդութիւնը շատ սրտնեղութիւն կուտար իրեն . քանզի վախնալով եկաւ մօտիկցաւ ինծի , և մեծ շփոթութեան մէջ : Եւս մը վայրկեան անցնելէն ետեւ վերստին իր մօրը քով տարի զանիկայ , որ մեծապէս ուրախութեամբ անոր գիրկը վազեց » :

Երբ որ մայրը պիտի բաժնուէր իրմէ , Եւրա մինչև դուռը գնաց անոր հետ , կրցածին չափ ամենեւին չզատուելով անկէց : Ա արժարանին դուռը հասնելուն , ձեռքը երկնցուց որ իմանայ թէ ով կայ քովը . և զգալով որ կուրանոցին վարժապետութիւն է , որուն վրայ շատ սէր ունէր , մէկ ձեռքով անոր ձեռքը բռնեց և մեկաւ լուր իր մօրը ձեռքը կըսեղմէր դողդողալով : Բայց ասիկայ շատ չքշեց . մէկէն թող տուաւ իր մօրը ձեռքը և վարժապետութիւնը դառնալով անոր կոթնեցաւ ու սկսեց լալ և հեծկտալ : Եւս ատենը մեկնեցաւ ողորմելի մայրը , և խեղճ աղջիկը իր ամէն օրուան զբաղմունքները սկսելով ,

քիչ ատենի մէջ իր սովորական գուարթութիւնը ունեցաւ :

“Աս տարօրինակ աղջիկը՝ Թէպէտե աշխարհի պերճութիւններուն վրայով գաղափար մը չունի , Թէպէտե քաղցրանուագ Վիշնուք և ձայն չլսեր և խնուշահոգութիւն մը երբէք չգգար , ի վերայ այսր ամենայնի երջանիկ կըթուի , և թուշունի մը պէս ուրախ . մանաւանդ Թէ իր մըտաւորական կարողութիւնները գործածելը և նոր գաղափար մը ստանալը՝ անպատմելի բերկրութիւն մը կուտայ իրեն : Արբէք տրտում ու սրանեղութեան մէջ չտեսնուիր . շատ կըսիրէ խաղը , ու երբ կըսկսի խաղալ , իր ընկերներէն աւելի բարձր ձայն կըհանէ :

“Արբ որ մինակ կըմնայ՝ ամենեւին պարսպ չկենար , այլ մէկ բանով մը կըբռնուի . օրինակի աղագաւ ասեղով շինելու գործի մը յօժարութեամբ կըպարսպի շարունակ քանի մը ժամ : Թէ որ գործ մը տուած չեն իրեն ինքնին կըմտաւորէ և կըգտնուի , կամ մատուցներովը հաշիւ ընելու , կամ իր նոր սորված բառերը հեգեղու : Աս առանձնական ուսմանը մէջ ինքնին դատում կընէ , կըխորհի և կըքննէ : Արբ որ իր աջ ձեռքը սխալ հեգէ մէկ բառ մը , անմիջապէս կը պատժէ զանիկայ ձախ ձեռքովը կամաց մը դարնելով . բայց եթէ յաջողութեամբ կատարէ աս բանը՝ ձեռքը զիսուն կըդարնէ մեղմով ի նշան իր հաճութեանը : Արբեմն ալ կամաւ կըսխալի , ու ան ժամանակը ժպտելով կըպատժէ իր անյաջող ձեռքը : Քաշելու ատենը ձեռքերը կերկընցունէ ու բոլոր իր դէմը ելողները կըձանչնայ , որն որ կը յայտնէ ամէն մէկուն մասնաւոր նշան մը տալով : Իրեն հասակակից փոքրիկ աղջկան մը հանդիպելուն , մանաւանդ Թէ որ իրեն սիրելիներուն մէկը ըլլայ , կըտեսնեմք որ ուրախութենէն կըժպտի . ու ձեռք ձեռքի տալով անմիջապէս կըսկսին աշխոյժ խօսակցութիւն մը , փոփոխակի ուրախութիւն , արտմութիւն կըցուցնեն , մէկմէկ կըհամբուրեն ու կողովունեն , ինչպէս որ բոլոր զգայութիւններով առողջ եղողները կընեն :

“Աս ալ դիտուած է որ իր ընկերներէն հանձարեղները կընտրէ ու միշտ անոնց հետ կըբարեկամանայ : Քանզի ինչպէս որ յայտնի կը տեսնուի , կոպտաւոր միտք ունեցողներուն հետ ընտանութիւն ընելը անհաճոյ է իրեն . և ան ատենը միայն կըբարեկամանայ անոնց հետ՝ երբ որ հարկաւոր կըլլայ իրեն որ բան մը հրամայէ և իր հաճոյիցը դիւրանսաց գործիքներ ընէ զանոնք :

“Շատ կուզէ որ ուրիշներն ալ խնամք և սէր ընդունին իր սիրելի վարժապետուհիէն , բայց պէտք է որ չափաւոր սիրով վարուին անոնց հետ որ ինքը չնախանձի . քանզի կուզէ միշտ որ անոնցմէ աւելի սէր և խնամք վայելէ : Արբոր կը կարծէ Թէ այսպէս չեն ըներ , ինքզինքը կըմտի-թարէ ըսելով . “Դժ չէ , ի մայրս ինքնէ պէ” :

“Արիշին նմանելու մտքով՝ երբեմն այնպիսի բաներ կընէ որ անշուշտ անօգուտ է իրեն . զորօրինակ տեսնուած է որ դիքը մը բացեր է առջին և իբր Թէ վրան կընայի , ու շրթունքներն ալ կըշարժէ , ինչպէս որ զններ է ինքը Թէ կընեն ոմանք կարգաւու ատենը :

“Մէկ օր մը ըսաւ Թէ իր պաճուճապատանքը հիւանդ է , և այնպէս ձեւացուց որ դեղ մը կուտայ անոր . ետքը շատ զգուշութեամբ անկողինին մէջ պառկեցուց զանիկայ և շիշով մը տաք ջուր դրաւ անոր ոտքերուն : Շատ ուրախ էր իր խաղին վրայ և յօժարութեամբ կըծիծաղէր : Արբ որ իր սենեակը մտայ , ոտք կոխեց որ երթամ հիւանդին երակին զարկը զննեմ . կատարեցի իր խնդիրը և պատուիրեցի Թէ պէտք է որ անոր կենքիին վրայ խարսնադեղ՝ դնէ : Ան ատենը այնպիսի բերկրութիւն մը զգաց որ դրեթէ իր խնդութենէն բարձրաձայն աղաղակեց :

“Շատ մտերմութիւն կընէ անոնց հետ որ սիրելի են իրեն . Թէ որ իր մտերմ բարեկամներէն մէկուն քովը նստած ըլլայ գործելու համար , ստէպ կընդմիջէ գործը անոր կշիւթառի , և հազարումէկ սրտաշարժ նշաններ կուտայ իր անկեղծ բարեկամութիւնը ցըցունելու համար :

“Առանձին եղած ատենը միայն հանդարտ կը նստի , բայց երբ որ կըզգայ որ մէկը եկեր է քովը , ամենեւին իրտը հանդէս մինչեւ որ անոր ձեռքը չընէ ու խօսակցութիւն չընէ անոր հետ” :

“Երկուական բաները մեր հարկաւոր պիտոյքները լցունելէն ետեւ , քիչ ձեռնուտ կըլլան ճշմարիտ երջանկութեան , մանաւանդ Թէ շատ անգամ ալ կըմտասնեն անոր : Արտի հանդարտութիւնը երջանկութեան հիմն է . ու աս հանգարտութիւնը՝ պտուղ է հաւատարմութեամբ կատարուած պարտաւորութեան , չափաւոր փափաքներու , սուրբ յուսոյ և մաքուր յօժարութիւններու : Արմինը՝ կենդանին է . հոգին՝ մարդը : Ան լստահիր անոնց որ միայն առջինին վրայ հոգ ունեն . որ քեզի միշտ աս բանիս կըհրաւիրեն , մոռացութեան մէջ ձգելով բոլոր մնացածը :

Առաջը :

Այլպէսն էլ ամբ լարդապետութիւնն էր :

Ան որ դուք սկիզբէն լսեցիք , ձեր մէջը թող բնակի . որ եթէ ան սկիզբէն լսածնիդ ձեր մէջը բնակի նէ դուք ալ Որդիին ու Հօրը մէջը պիտի բնակիք : ԿՆՈՎՏ . Բ . 24 :

Եւսքեալը աս խօսքերովը կը պատուիրէ անոնց որ իր նամակը դրած էր , աղէկ միտք դնել ան բաներուն որ սկիզբէն լսեր էին , և ոչ ետքէն նորաւած և սկիզբէն եղածին վրայ յաւելուած բանի մը . որ ըսել է թէ հաւատոյ մի միայն կանոնը Վրիստոսի և իր առաքեալներուն վարդապետութիւնն է , և թէ միայն անիկայ պարտաւոր են քրիստոնեայք ընդունիլ և դաւա-
նիլ :

Ինչ բան որ աս կանոնին յարմար կուգայ պէտք է ընդունել և ինչ որ հակառակ է աս կանոնին պէտք է մերժել և ահանջ չդնել անոր : Իւրիացիք գովութիւն ընդունեցին Պօղոսէն՝ թե սաղոնիկեցիներէն աւելի ազնիւ ըլլալուն համար , քանզի անոնք Սուրբ Վիդեբը կը բռնէին որ տեսնեն թէ իրենց քարոզուած բաները , և մինչև անգամ Պօղոսին ըսածներն ալ ճշմարիտ են : Տես Վարդ . ԺԷ . 11 : Եւնք Հըրէայ էին և Հին Կտակարանը ունէին , անոր համար երբոր Պօղոս եկաւ անոնց Վրիստոսի վարդապետութիւնը քարոզեց , բոլոր անոր ըսածները բաղդատեցին իրենց Սուրբ Վիդեբուն հետ , և անոր քարոզութիւնները չէին ընդուներ մինչև որ Եստուածաշնչին համաձայն չգտնէին զանոնք : Եւ ասոր համար անոնք ազնիւ ըսուեցան , քանզի շատ ազնիւ բան է Եստուծոյ խօսքերովը փորձել ամէն հոգի և ամէն վարդապետութիւն , և տեսնել թէ անոնք Եստուծոյ են : Տես ԿՆՈՎՏ . Բ . 1 :

Եւսքեալի մարգարէութեանը մէջ՝ գլուխ Ի և համար 18 , աս խօսքերը կը կարդամք : “Եւ անապատին մէջ անոնց որդւոցը ըսի . Ձեր հայրերուն կրօնիցը ետեւէն մի երթաք , ու անոնց իրաւունքը մի պահէք . և անոնց կուսքերովը ձեր անձերը մի պղծէք : Եւ եւմ ձեր Տէր Եստուածը . իմ հրամաններուս պէս գացէք , և իմ օրէնքս պահեցէք ու անոնք կատարեցէք” :

Եւրթ թէ որ աս Եստուծոյ հրամանը վայելուէ էր Հրէից որ միայն Հին Կտակարանը ունէին , որչափ ևս առաւել յարմար է քրիստոնէից որ բացի Հինէն՝ Կոր Կտակարանն ալ ընդունեցին իրենց Տէրօջմէն :

Եւրթարեւ սոսկալի և ցաւալի հետեւութիւններ նշանակուած են բնաբանին մէջ այն մարդուն համար որ իրեն կանոն բռնած չէ միայն Այլպէսն եղած վարդապետութիւնը : Վրանգի ով որ

Սուրբ Վիդեբէն դուքս եղած կանոն մը կընդունի Հօրը ու Որդիին մէջ չբնակելու վտանգին մէջ կը դնէ իր անձը :

Ուր լարդապետութիւնն ինչպէս անհետ-
համար :

Պլուտարքոսի մէջ կը կարդամք , թէ . . . “Փիլոտոսա բժիշկը Եւսքեալի” կը պատմէր Եւսքեալի իմ պապուս , թէ Եւսքեալի սանդղիայի մէջ բժշկութեան արհեստը սորվելու ժամանակին , Եւսքեալի տա-
նը կերակուրի վերակացուններէն մէկուն հետ բարեկամացաւ , որ ըսաւ իրեն թէ ե-
կու օր մը որ տեսնես մեծածախ սեղանե-
րուն համար եղած պատրաստութիւնները : Եւ որովհետեւ Փիլոտոսա դեռ պատանի էր , ընդունեց անոր հրաւերը , ու երբ որ դնաց և խոհանոցը մոյցուցին զինքը՝ զանազան բաներ աչքէ անցնելէն ետքը , որոնց զարմացմամբ կընայէր , շամբուրը անցուցած ութը հատ վարաղ տեսաւ : Եւսքեալը յա-
պուշ կը թեալ աղաղակեց թէ անշուշտ բաղամթիւ պիտի ըլլան կոջնականները՝ ո-
րոնց համար այսքան ալ վարաղ կը պատ-
րաստեն : Ու երակացուն ծիծաղելով մը ը-
սաւ իրեն , թէ միայն տառնուերկու հոգի հաց պիտի ուտէ : “Եւսքեալ , ամէն մէկ կե-
րակուրը՝ շարունակեց ըսելով , սեղանը դրուելու ժամանակին ան սատիճան աղէկ պիտի ըլլան ու համեղ , որ հաղիւ թէ վայր-
կեան մը կը ըլլիմանայ : Կարելի է որ Եւսքեալ-
նիստ հիմայ սեղան ուղէ , ու մէկ վայրկեան մը անցնելուն հրաման խրկէ յապաղելու պատճառելով թէ զինի պիտի իմէ կամ հարկաւոր խօսակցութեամբ մը զբաղեալ է : Եւսքեալը համար է որ շատ տեսակ ընթրիք-
ներ կը պատրաստուէր , քի զորում չէմք կընար գուշակել թէ ինչ ատեն սեղան պիտի նը-
տի :

Եւսքեալ թէ՛ Եւսքեալի կայսեր համար ալ ասանկ պատրաստութիւն կը տեսնային . բայց աս տարբերութիւնը կայ որ Եւսքեալ-
նիստ համար միայն քանի մը հաւ խորովել
կուտային անդադար :

Կիտունին մէկը կըսէր . Եւսքեալը երեք բան կընդունէր . Ստուգութիւն անցածին , համբերութիւն ներկային , և գթութիւն ապա-
գային համար :

Վրլամինկո :

Եւ ջրային թուշունը ծանօթ էր հին ատենի մարդոցը , և ընտիր կերակուրներուն կարգը դրեր էին ասոր լեզուն , որ շատ պարարտ և փափուկ է : Պատմիչները կըսեն թէ Լադոկապալ կայսրը քանի մը դունդ որ սորդներ կըսա՛հէր որ աս թուշուններուն լեզուներէն առատօրէն ձեռք ձգեն և իրեն բերեն : Եւսօրուան օրս ալ կերենայ որ աս լեզունները մեծ փութով կըփնտուռին , թէպէտ և ուրիշ բանի համար . քանզի շատ անգամ տեսնուած է որ Լադիպտոսի մէջ Տիմիազի արեւմտեան կողմը ծովակին երեսը , Վրլամինկո որսալու համար նաւակներու բազմութիւն մը կայ որոնք երբեմն անոնց մով լեցուն կըղաւնան : Եւ թուշուններուն լեզուն կըփրցունեն ու ճնշելով զանոնք ճարպային հիւթ մը կըհանեն որ կողի պէս կըգործածուի . իսկ մարմինը առանց լեզուի՝ աղքատներուն կըվաճառեն որ կուտեն անոր միսը , թէ և իւղալից է և ինչ կերպ եփուելու որ ըլլայ միշտ ճախնային անհաւաք հոտ մը ունի :

Եւ Լապաղ* ստիպուած ըլլալով որ խել մը ոտեն անբնակ կղզիի մը նաւահանգիստը կենայ , իր միտքը զգարեցնելու ուրիշ բան մը չունենալով՝ միայն աս թուշուններուն բնութիւնը կըգիտէր . և իր սովորական աշխոյժ ունիւր նկարագրեց զանոնք : Եւն փոքրիկ կղզին՝ ուր որ ինքը կըգտնուէր , Սպանեացիներէն Լափսի՝ կղզի կոչուեցաւ . վասն զի ջրային թուշունները անթիւ բազմութեամբ հոն կուգան կըլեցունին , մանաւանդ ձու ածելու ժամանակին . այսու աւանայնիւ մինակ աւազի կոյտ մը կըտեսնուի հոն , ոչ ջուրի ակունք կան և ոչ խմելու լիճեր :

«Եւ կարծէի , կըսէ Եւ Լապաղ , որ գետի թուշուններուն և ծովային թուշուններուն ևս անուշ ջուր պէտք է . բայց հոս տեսածներէս իմացայ որ սխալ է իմ կարծիքս . վասն զի Վրլամինկոներէն և ուրիշ շատ տեսակ ջրային թուշուններէն ՚ի զատ , զանազան թուշուններ սպաննեցի , որոնք սովորաբար մեր կղզիներուն ճախնային տեղ

ուանքը կըգտնուին , բայց հոս տեղ թէպէտ բնաւ անուշ ջուր չկար , այսու ամենայնիւ իրենց միսը համեղ գտայ :

«Ի սկզբան՝ կըսէ նոյն ճամբորդը , աս թուշունները այնպիսի գոռոզութիւն մը ունէին որ հազիւ թէ կըշարժէին տեղերնուն ու մեզի թող կուտային անկէց անցնելու . բայց մենք շատ անգամ մօտիկնալով և վախցընելով զանոնք , աւելի քաղաքավարեղան , ու վերջապէս պէտք եղաւ որ հրացան գործածեմք անոնց հետ ընտանենալու , մինչ առջի օրերը գաւազան մը և քարերը բաւական էին աս բանիս համար :»

Բայց ամէն թուշուններուն երկիւղը մէկ չէր , մանաւանդ Վրլամինկոյինը որ գրեթէ գլխովին տարբեր բան մըն էր : «Բանզի աս թուշուններուն կըսէ Եւ Լապաղ , շատ դժուարութեամբ կըմօտիկնայինք , ու պէտք էր թուփերուն մէջ պահուիլ զանոնք զարնելու համար երբ որ վար կիջնային : Մեր մարդիկները անոնց մէկ քանին զարկին ու ախորժելով կերան : Եւս ալ կերայ , բայց ճախնային համ ունի . պղտիկները աւելի լաւ են քան թէ մեծերը , վասն զի փափուկ միս մը ունին : Եւս շատ կըբաղձայի որ ընտանեցնելու համար փոքրերը բռնեմ . ուստի ծուղակներ շինեցի ու ցիցերու կապեցի զանոնք ճախններուն մէջը ուր տեղ որ բոյներ ունէին և իրենց կերակուրը ճարելու կուգային . ու մեր բռնած բոլոր փոքրիկ ձկները ծուղակներուն բոլորտիքը նետուտուի , ասանկով շատ Վրլամինկո բռնեցի : Բայց ոտքերնուն բռնուելով չէին նուաճուեր , մանաւանդ մեծերը սաստիկ կուուց զարնելով կըպաշտպանէին զիրենք , ու երբ անոնց գլուխը և կուուցը կըբռնուէր՝ մագիլներով կըցետէին , թէ և ոտքերնին՝ սագի թաթերէն տարբերութիւն մը չունէր : Եւստի կըցածնուս չափ աշխատեցանք զանոնք զսպելու համար , բայց անհնար եղաւ ջուր խմցունել , ուտելիք տալ անոնց , կամ արգիլել որ չցետեն և կուուցով չգտնեն . վերջապէս սպաննեցինք ու կերանք աս թուշունները : Իսկ փոքրերը՝ որ բըռներ էինք , իրենց մայրերէն և հայրերէն խելացի դաժնուցան , ու քանի մը օրուան

*Լապաղ. Le père Labat.

†Լատ. Avec. թուշուններ :

‡Տաւաղաք , գետի անոնք :

մէջ վարժուելով՝ կուգային իմ ձեռքիս մէջէն կերակուր կուտէին : Եւ յետ ամենայնիւ շատ վատահոլութիւն չունէի անոնց վրայ : Ըստ որում փախչելու ու մեզմէ հեռանալու փափազ մը կըրցըրնէին միշտ : Եւսոնց թւերուն փետուրներն ալ որ կտրէի մէկը , հնար չէ որ պահուին : Ինչու որ նապաստակի պէս արագաքայլ են : Մենք ստիպուած էինք միշտ աղի ջուր տալ անոնց որ խմեն , ու կուտէիլու որ հասայ : միայն երկու ֆլամինկո մնացեր էր , որ իմ բարեկամներէս մէկուն ընծայ տուի . ան ալ առաւ զանոնք Վաղ ղիս տարուս :

Հայրն Վաղադ շատ աղէկ նկարագրած է կարմիր ֆլամինկոյի բոյները : Բայց ըստ որում ասոնց ամէն տեսակները մի և նոյն եղանակաւ կը շինեն իրենց բոյնը , բաւական կը համարիմք միայն Բաղակոնիայի ֆլամինկոյին բոյնին վրայով խօսիլ հոս , որ ականատես ճամբորդ մը կը պատմէ :

« Բաղակոնիայի մէջ տեսայ , կըսէ , 1829 , մարտի 20ին , բարձրկէկ տեղ մը որ անթաձև կը զիկ կընմանէր , ու զրիթէ մէկ ոտնաչափ բարձրութիւն ունէր աղահանքին մէջ տեղը : Իմ հետս եղող առաջնորդին հարցուցի թէ ինչ է ան , ու իմացայ որ ֆլամինկոյի բոյներ են : Ուղեցի որ մօտիկնամ անոնց , և սկսայ դէպի ան կողմը երթալ աղին վրայէն քալելով : Որչափ աւելի առաջ գացի այնքան շատ զարմացայ աղին չափէ դուրս շատութեանը վրայ , որ երկու քառակուսի փարսախէն աւելի տեղ կը ծածկէր , ու սառնանման թանձրութիւն մը ունենալով՝ վեց բթաչափ հաստ էր բովանդակ աղի ծովուն մակերևոյթը : Ի վերջոյ իմ երթալու տեղս հասայ : Երեք հազարէն աւելի բոյներ , այնպէս շինուած էին աղահանքին մէջ տեղը , որ փոքրիկ կղզի մը կը ձևացընէին : Եւսոն մէկ բոյն բրգաձև էր , ոտնաչափ ու կէս բարձր , և վրայի կողմը զոգաւոր՝ հասարակ բոյներուն պէս . բայց մէջը ճիւղերով ծածկուած չէ , ու իւրաքանչիւր բոյն մէկգմէկէ ոտնաչափ հեռաւորութիւն ունին : Չարմանալի երևոյթ մը կը ձևացընէ աս բոյներուն բաղմոնութիւնը , ամէնն ալ մէկգմէկու նման և միաչափ բարձրութեամբ : Գեռ շատ հաւկիթներ կային անոնց մէջը . իմ առաջ

նորդս ըսաւ որ ֆլամինկոները երամովին կուգան հոս ամէն տարի , ու հզր՝ ձիու վրայ հեծնելու պէս իր բոյնը կընստի թխտելու համար , և թէ աղահանքը բանողները ասոնց հաւկիթներէն շատ կառնեն և կուտեն , նմանապէս ձագերէն ալ կը բռնեն որ շատ համով են : Խել մը աստէն կեցայ հոն աս բոյները ղիտելու և հաւկիթներէն ժողուելու , որոնք կանաչանմանն ուսու բլթեր ունին վրանին : Ես հաւկիթներուն մեծ տըրամանկիւնը՝ 11 սանտիմէր է , ու փոքրը՝ 6 » :

Հետոյ :

Վաղաշարութիւն դէպի Մստուած , և հաւասար դէպի մեր Տէր Հիսուս Քրիստոսին :

Գործ. Դ. 21 :

Նախընթաց թերթերուն մէկին մէջ ըստ կարի ջանացինք մեկնել « դէպի Մստուած աղաշարութեան » ինչ նշանակելը , և հիմայ տեսնեմք թէ ինչ կընշանակէ « Հաւատք դէպի մեր Տէր Հիսուս Քրիստոսին » :

Ինչպէս որ առաջ նկատեցինք՝ աղաշարութիւն և հաւատք ընաբանին մէջ նշանակուած են մեզի իբրեւ երկու գլխաւոր բաներ որ փրկութեան համար մեզմէ կը պահանջուին : Եւսոնց առջինը վերաբերութիւն ունի առ Մստուած , որ մեր լրարիչը և թաղաւորն է , ու երկրորդը յատկապէս առ Քրիստոս կը վերաբերի , որ մեր մի միայն Միջնորդը և Փրկիչն է :

Եւ Պէտք է գիտնալ որ հաւատք ըսելով կընշանակէ Մստուածաշնչին մէջ պարունակուած բոլոր խօսքերուն ճշմարիտ ըլլալը ընդունել : Պողոս առաքեալ կըսէ , թէ հաւատքը ուրիշ բան չէ , բայց եթէ յոյսացուած բաներուն հաստատութիւնը , և չեղեցած բաներուն ստուգութիւնը . որ ըսել կուզէ թէ հաւատք ունենամք նէ Մստուածոյ բոլոր խոստումներն եւ յայտնութիւնները պիտի ընդունիմք , անոնց կատարուելուն վրայով ամենեւին երկբայութեան նշան մը չցուցընելով : Եւ ասոր համար լեբրահամին հաւատքը ընդունել եղած է . քանզի « անիկայ չտարակուսեցաւ Մստուածոյ

Միւրիւն է :

խոստմունքէն , հապա հաւատքով զօրացաւ , Լստուծոյ փառք տուաւ . և իր միտքին մէջ հաստատ դրաւ թէ ան որ խօսք տուաւ նէ , ինքը կարող է ընելը” : Լուս. 20, 21 :

Եւ քանզի հանդերձեալ աշխարհին վերայով մեզի յայտնուած բաները աւելի հարկաւոր են քան թէ աս ներկայ աշխարհիս բաները , համեմատութեամբ ճշմարիտ հաւատքը կառաջնորդէ մեզի քիչ հոգ տանել մարմինին ուղածներուն և հանգստութիւն ներուն , և մեծ փոյթ ունենալ ան բաներուն համար որ հ գիին կը վերաբերին : Աւտի երբոր Լուսեալը կըսէ , թէ « հաւատքով կերթամք մենք , և ոչ կարծիքով » , կընը շանակէ թէ յաւիտենական կենաց յուսով կըստատենք ան ժամանակին որ աշխարհս ալ , և իր ցանկութիւնն ալ պիտի անցնին . ան յարութեան և դատաստանի օրուան , որ ատեն անհաւատը և անզեղ ջը Գ. ժողովին մէջ պիտի ըլլան , և արդարեւ ապահով պիտի ըլլայ Լ. բնից մէջ :

Բ. Բայց մասնաւորապէս հաւատքը պէտք է որ մեր Տէրոջը Հիսուս Վրիստոսի վրայ ըլլայ , որովհետեւ Սուրբ Գիրքերը յատկապէս անոր փրկիչ ըլլալը մեզի ծանուցանելու համար տրուած են , և ըստ որում Վրիստոս միայն անոնց փրկիչն է որ իրեն կը հաւատան :

Վրիստոս կըսէ , « Գիրքերը բնեցեք . ինչու որ բուն անոնք են որ ինծի համար կը վկայեն » : (Յ. 39) : Լուս. « անոր բոլոր մարգարէները վկայ են » . (Գ. 43) և չորս աւետարաններուն մի միայն նպատակը ան է որ ցուցնեն մարդոց թէ անիկայ է Վառն Լստուծոյ որ աշխարհիս մեղքը կը վերցունէ : Վառնապէս բոլոր առաքեալները ինչպէս որ մեր բնաբանէն և Սուրբ Գրքոյ ուրիշ շատ վկայութիւններէն կը տեսնեմք , միշտ Վրիստոսի կողմէն զմարդիկ , անոնց բռնելով Լուստոս Տէր Հիսուս Վրիստոսի և պիտի փրկուի » : (Գ. 1. 31) « և ուրիշ մէկով մը փրկութիւն չկայ , ինչու որ անկէջ զատ ուրիշ անուն մը չկայ երկինքին տակը մարդուս տրուած , որ առնով կարող ըլլամք փրկուիլ » : Գ. 2. 12 , որովհետեւ անոնք հաստատ վճարէին ուրիշ բան մը « չգիտնալ բայց միայն

Հիսուս Վրիստոս և ան խոչը երած » : Լուստապէս յայտնի կը տեսնեմք որ Վրիստոս է բոլոր Լստուածաշնչին գլխաւոր նիւթը : Լուստ վկայութիւնը որ Լստուած տուաւ մեզի իր Արդարեւ վրայով , (Թ. 3. 10) մենք պարտիմք ուրախակց սրտիւ և շնորհակալութեամբ ընդունել հաւատքով :

Եւ հապտեմները և ուրիշ նախնի սրբազան մարդիկը հաւատքով զեռ զալու Վրիստոսին կընայէին : (Տես . Ե. 25 : Դ. 6 : Բ. 6 : 6 բարդատէ Գ. 16 : 6 : 56 համարն ալ Լ. 33ին հետ :) Լուս. թէ որ անոնք կարող եղան այնպէս հաստատ հաւատք ունենալ զալու փրկիչ մը համար Լստուծոյ ըրած խոստմունքին , որչափ ևս առաւել մենք պարտիմք հաւատալ , ըստ որում ան երկար ժամանակէ հետէ խոստացեալ Ս. Եսիան աշխարհ եկաւ , մարդուս փրկութեան գործը կատարեց և դարձաւ իր փառքը , ուր տեղ հիմա կարող է փրկել ամէն անոնք որ իրեն հաւատալով Լստուծոյ կողմէն :

Գ. Հաւատքը յայտնուած բաներուն վրայ լոկ մտաւորական կարծիք մը ունենալը չէ , քանզի շատերը կան որ գիտեն և կը հաւատան թէ մէկ Լստուած մը կայ , բայց տակաւին առանց Լստուծոյ կապրին աշխարհիս մէջ . Կեանքն ալ կը հաւատան և կը զոհան : Կան նաեւ շատերը որ գիտեն և կը հաւատան թէ Վրիստոս աշխարհ եկաւ մեղաւորները փրկելու , բայց տակաւին չպիտի փրկուին : Վասն զի արդարանալու համար պէտք է սրտով հաւատալ : Լուս. 10 : Դժմարիտ հաւատացեալը ոչ միայն կը հաւատայ այլ նաեւ կըսիրէ ճշմարտութիւնը . ցնծութեամբ սիրով և շնորհակալութեամբ կը ընդունէ զանիկայ , և արդարեւ թեան պտուղներ կը բերէ իր կենացը մէջ :

Եւ այն անգամ մը ինչ զգացումներ միայն էին Պօղոս Լուսեալին հաւատքին հետ . « Լստաքը (կըսէ) ճշմարիտ է և բոլորովին ընդունելութեան արժանի որ Վրիստոս Հիսուս աշխարհ եկաւ մեղաւորները փրկելու . որոնց գլուխը եպեմ » : Թ. 15 : Տես նաեւ ինչ զգացութիւն կը ցուցնէ Պետրոս երբոր կըսէ , « Սուրբ ձեզի հաւատացեալներու պատուական քար մըն

է ան՝ (ԹՊԼԿ. Է. 7.) և դարձեալ «ան որ չտեսաք ու սիրեցիք . որ անիկայ հիմա չէք տեսներ , բայց հաւատացիք , և ուրախ էք անպատմելի և փառաւորեալ խնդու թիւնով » : ԹՊԼԿ. Թ. 8 :

Գ. Հաւատք դէպի մեր Տէր Հիսուս Վրիստոսին կրնանակէ , թէ գործքերուն միջոցովը կըցուցնեմք մեր վստահութիւնը իր վրայ :

Ինչպէս որ անապատին մէջ օճերէն խայթուածները ստիպուած էին Սոփեսի բարձրացուցած օճին նայելու որ բժշկուին , անանկ ալ պէտք է որ մենք հաւատքով նայինք Վրիստոսի որ բժշկինք մահուան խայթոցէն որ մեղքն է : ԹՊԼԿ. Ժ. 36 : Ինչպէս որ Հրէից օրէնքին մէջ մարդասպանը ապաստանից քաղաքը ապաւինելու էր , թէ որ արեան վրէժինդիրէն ազատել ուզէր , (ԹՊԼԿ. ԼԷ. 12) այսպէս մենք ալ պարտիմք ապաւինել Վրիստոսի , և ամուր բռնել զանիկայ իբրեւ մեր մի միայն յոյսը : Եբ. Է. 18 :

Փրկչին մերոյ աս աշխարհիս վրայ եղած տոտներ իր բժշկարար կարողութեանը հաւտացողները ինչպէս յայտնի կրնէին իրենց հաւատքը : Ենոր գալով և իրենց անօգնական բարեկամները անոր բերելով որ բժշկուին : Եւ երբեմն մեծ դժուարութիւններ կըբաշխէին իրեն մօտենալու համար , զոր երբոր անգամ մը իր եղած տանը առաստաղը քակեցին , և այնպէս անդամալքով վար իջեցուցին : Եւ պարագային վրայով ըսուած է , « Եւ երբոր Հիսուս տեսաւ հաւատքը , ըսաւ հիւանդին , Վրու մեղքերդ քեզի ներուած ըլլայ » :

Երբ հաւատքն էր որ բոլոր աս բազմութիւնը Վրիստոսի կըբերէր իրմէն բժշկուելու համար : Եսանկ ալ մենք թէ որ ճշմարտապէս հաւատամք իրեն , թէ ինքը մեղաց փրկիչ է , մեր յանցանաց ծանրութիւնովը պիտի երթամք իրեն և պիտի խնդրեմք որ ազատէ մեզ անկէց :

Հոս տեղ կրնամք ըսել թէ ան խօսքերը « Վրիստոսի երթալ » , « Վրիստոսի գալ » և « Վրիստոսի հաւատալ » մի և նոյն նշանակութիւնը ունին : Եւ որ ինծի կուգայ (ըսուած է) բնաւ պիտի չանօթեմք , և ան որ ինծի կըհաւատայ բնաւ պիտի չծարա-

ւի : Եբ. Է. 35 : Սուրբ Վրոյ մէջ խօսքերուն աս կերպ փոփոխութիւնները անոր համար են , որ մենք կարող ըլլամք բանին նիւթը աղէկ հասկընալու : Եւ յայտնաւորուիմք որ հաւատալը կրնանակէ ոչ միայն Հիսուսի , Եստուծոյ Որդի ըլլալուն ճշմարտութեանը վրայ աներկբայ ըլլալ , այլ նաև մեր կողմէն մէկ ջանք մը ունենալ իր մատուցանելու շնորհքը ստանալու համար :

Ե. Հաւատք դէպի մեր Տէր Հիսուս Վրիստոսին , կըպարունակէ իր պատուիրաններուն հնազանդութիւն : Հաւատքը առանց գործքերու մեղած է , բայց գործքով հաւատքը կատարեալ կըլլայ : Եբ. Է. 22 : Ճշմարիտ հաւատքը միշտ հնազանդութիւն յառաջ կըբերէ , (Եբ. Է. 6 : Եբ. Է. 17) հնազանդութիւնով հաւատքը յայտնի կըլլայ . քանզի ըսուած է թէ ասանկ ըրաւ Եբրահիմ . երբոր ինքը կանչուեցաւ , հնազանդելով ելաւ զնաց , թէ պէտ չէր գիտեր իր ուր երթալը : Եբ. Ժ. 8 : Եւ մանապէս « Հաւատքով Եբրահիմ երբոր փորձուեցաւ , Իսահակը պատարագ մատուց » : Եբ. Ժ. 17 : Զկայ հնազանդութեան սկզբունք մը որ հաւատքին պէս այնչափ զօրաւոր և այնչափ ընդհանուր ըլլայ : Վրիստոսի ճշմարիտ հաւատացեալ ծառաներուն պէս իրենց Տէրովը հնազանդ և հաւատարիմ ըլլող ծառաներ չկան :

Վրիստոսի Թագաւորութիւնը աս աշխարհիս չէ :

Եբ. Ժ. 36 :

Վրիստոս եկաւ Թագաւորութիւն մը հաստատելու աս աշխարհիս մէջ , բայց չէ թէ անանկ Թագաւորութիւն մը ինտոր որ Հրէաները կը յուսային թէ Սեսիան պիտի ունենայ , և ինտոր որ ամբաստանեցին Պիղատոսի թէ ջանք կրնէ որ հաստատէ : Վրիստոսի Թագաւորութիւնը ամենեւին մէկ իշխանութեան մը դէմ չկենար այլ միայն Սատանային : Ենոր Թագաւորութեան հպատակները երկրաւոր կառավարութիւններու դէմ չեն ապստամբիր : Եւնոք սորված են թէ իշխանութիւնները որ կան Եստուծոյ կարգուած են . պէտք է հնազանդ ըլլալ իշխաններուն հատուցանել մաքս և տուրք որուն որ հատուցանելու է , և ինտոր որ Եստուծոյ կրփանան՝ անանկ ալ պատուեն Թագաւորը : Եբ. Ժ. 1—7 : Տէ. Գ. 1 : Եբ. Է. 13—17 : Թէ պէտ մարդու ըրած հրամանի համար Եստուծոյ

դէմ աննազանդ չեն գտնուիր, (Վարժ. Դ. 19, 20: Ե. 29.) սակայն անոնք բարի հպատակներ են ու եղեւորակաւոր կառավարութեան՝ որուն տակն որ լստուածային նախախնամութիւնը կը դնէ զիրենք:

Վրիստոսի թագաւորութիւնը աս աշխարհէս չէ: Լշխարհի թագաւորները մարդոց գործողութիւնները կը կառավարեն, անոնց սիրտերը չեն կրնար կառավարել: Բայց Վրիստոսի թագաւորութիւնը մարդոց սիրտերը կը տիրէ. թագաւորութիւն մըն է՝ չէ թէ աշխարհային մեծութեան և իշխանութեան, այլ ճշմարտութեան և արդարութեան. բոլորովին հոգեւոր թագաւորութիւն մըն է: Լաւ ասիկայ կը հաստատուի հետեւեալ պատճառներով:

ա. Վանդի անոր նպատակը հոգեւոր է. երկրաւոր թագաւորութիւններու պէս անոր նպատակը ան չէ որ լոկ ժամանակաւոր բարութիւն մը ընծայէ մարդուն, այլ ան որ ազատէ զանիկայ հոգեւորապէս կործանեալ վիճակէն, և Սուրբ Լըզնից վայելութիւններուն պատրաստէ զանիկայ:

բ. Վանդի աս թագաւորութիւնը հոգեւոր գլուխ մը ունի, քի Վրիստոս: Լշխարհի թագաւորութիւնները երկրաւոր գլուխ մը ունին, քի մարդ մը որ իրենց վրայ տիրէ. Վրիստոսի թագաւորութիւնը երկրաւոր գլուխ չունի, “Չեր ուսուցիչը մէկ մըն է քի Վրիստոս, և դուք ամէնքդ՝ եղբայր էք”: Սաբ. Ի. 8—10: Վրիստոս է միայն գլուխը իր մարմնին՝ քի իր եկեղեցին. Լու. Ի. 18, 24: Ե. 19: Չկայ վկայութիւն մը թէ ինքը ուրիշ գլուխ մը դրեր է: Լաւ արդարեւ աս թագաւորութեանը գլուխը անհուն մէկը պէտք է ըլլայ, մէկը՝ որ ունեցած ըլլայ անհուն գործութիւն, իմաստութիւն, և շնորհք, որ պահպանէ իր թագաւորութիւնը և կառավարէ: Վրիստոս իր թագաւորական իշխանութիւնը չկրնար ուրիշ հետ հաղորդել, և անանկ մէկը չէ ընտրեր որ իր տեղը իր թագաւորութիւնը կառավարէ: Վմանապէս Վրիստոս իր թագաւորութեան մի միայն օրինադիրն է. ինքը հաստատեց անիկայ կառավարելու օրէնքները, և Սուրբ Գրոց մէջը գրուած առաւ, ու մէկը չկրնար աս օրէնքները փոխել, կամ անոնց վրայ բան աւելցունել և կամ անոնցմէ բան մը պակսեցունել: Յայտ. Ի. 18, 19: Լեկեղեցին չկրնար իրեն համար նոր օրէնքներ հաստատել: Ինքը Տէր մը ունի ու պէտք է որ նազանդի անոր. Վրիստոս տեղ մը իշխանութիւն չէ տուեր անոր ինքիւն օրէնք հաստատելու: Թէ որ աշխարհիս

բոլոր կողմերու եկեղեցիները տեղ մը ժողովուէին տակաւին չէին կրնար մէկ օրէնք մը դնել Վրիստոսի հոգեւոր թագաւորութեան հպատակներուն վրայ, որն որ Վրիստոս չէ դրեր: Բոլոր իր ըսած բաներէն աւելի կամ անոնցմէ տարբեր բան մը դնելու իշխանութիւն չառաւ եկեղեցիներուն: Լմենեին մէկ իշխանութիւն մը երկրիս վրայ չկրնար վրանիս հոգեւոր կապ մը դնել, ան որ Վրիստոս՝ Սուրբ Գրոց մէջը չէ հրամայեր: Լն է մեր Վրուխը, մեր թագաւորը, և մենք պէտք է անոր միայն նազանդիմք:

գ. Վրիստոսի թագաւորութեան օրէնքները տարբեր աս աշխարհիս թագաւորութիւններէն, հոգեւոր են, ու հոգեւոր նազանդութիւն մը կը պահանջեն: Լըզնից կառավարները բաւական կը համարին իրենց հպատակներուն միայն արտաքին գործքերով իրենց օրէնքներուն համաձայն դանուելին. բայց Վրիստոսի թագաւորութեան օրէնքները գլխաւորապէս սրտին կը վերաբերին: Լնոնք սրտին նազանդիլը կը պահանջեն: Լնոնց նազանդելու համար չէ թէ միայն պէտք է որ արդարութիւն ընեմք, հապա նաւ պէտք է որ արդար պատճառներէ և զգացումներէ շարժուած գործեմք: Լաւ մէկ գործք մը արդար սեպուած չէ՝ ան որ լստուծոյ առջը արդար եղած սրտէ մը առաջ չգար: Վարժ. Ի. 21: Սեղաց աթոռ սիրան է, ու ճշմարիտ սրբութիւնն ալ սրտէն է, “Լստուծոյ թագաւորութիւնը կերակուր ու խմիչք՝ կամ սոսկ արտաքին բան մը չէ, հապա՝ արդարութիւն ու ինքնութիւն և խաղաղութիւն չողուով Սրբով”: Լու. Ի. 17: Լնոր թագաւորութիւնը արդար կրից՝ ճշմարիտ սիրոյ, խոնարհութեան և ապաշխարութեան վրայ կը կայանայ, նաւ լստուծոյ երկիւղին, հեղութեան, համբերութեան, բարեբարութեան, հաւատոյ և ուրիշ ասանկ բաներու: Լմենեին մէկ գործողութիւն մը կամ նեղութիւն մը՝ առանց ասոնց, Վրիստոսի նազանդ ըլլալ չսեպուիր:

դ. Վրիստոսի թագաւորութեան պաշտօնեաները միայն հոգեւոր իշխանութիւն ունին: Լըզնից թագաւորներուն պաշտօնեաները ժամանակաւոր իշխանութեամբ վարձատրուած են. ասանկ չեն Վրիստոսի հոգեւոր թագաւորութեան պաշտօնեաները: Լնոնք հոգեւոր գործի մը կանչուած են Վրիստոսի հոգեւոր մարմինը կառուցանելու, և աս գործը ժամանակաւոր իշխանութեամբ չկրնար կատարուիլ: “Սէր զինւորութեան զէնքը մարմնաւոր չէ”: Ե. Լու. Ի. Ժ. 4: Պօղոս՝ առաքելոց պաշտօնատարութեան վրայով խօսելով, անոր նպատակը՝ կրտէ, մարդոց

աղաչել էր հաշտուիլ Լստուծոյ հետ (ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Լ. 20 .) և ճշմարտութիւնը յայտնելով անձերնին ամէն մարդոց մօտին ընծայել Լստուծոյ առջևը : ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 1, 2 : Վրիստոս իր պաշտօնեաները վիճակներուն վրայ տիրելու համար չկարգեց (ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Լ. 3) , այլ յայտնապէս որդիից անոնց մարմնաւոր իշխանութիւն գործածեւր . “ Զիսուս անոնք իրեն կանչեց ու ըսաւ . ‘ Եւստի որ աղգեբուն իշխանները կրտիրեն իրենց և մեծամեծները կիշխեն անոնց : Բայց սասնկ պիտի չըլլայ ձեր մէջը ’ ” (ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 25, 26 .) քի . “ Գուք իմ աշակերտներս , իշխանութիւն պիտի չունենաք մէկդ մէկալին վրայ , ինչ որ որ աշխարհին իշխաններն ու մեծամեծ մարդիկները կունենան ուրիշներուն վրայ . սասնկ իշխանութիւն չեմ տար ձեզի . ես կը իրկեմ ձեզ Լստուծոյ քարոզելու , և միայն ճշմարտութեան միջոցով իմ թագաւորութիւնս կանգնելու : Գուք ամէնքդ եղբայր էք , Խարբի մի կանչուիք ” : Վրիստոսի պաշտօնեաները աս աշխարհիս իշխաններուն վարուածին պէս վարուելու իրաւունք չունին . յանցաւորները որչափ որ չարը լինէ մարմնաւոր պատժով պատժելու իրաւունք չունին : Զանցանքով բռնութիւնները հեղութեամբ , խօսքով , և ճշմարտութիւնը ցուցնելով դարձունելու պէտք է ջանան (ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 1 .) և ոչ թէ շղթայով բանտարկելու թեմամբ և մարմինը չարաւորելով : Իրենց բոլոր ընելու բաներնին ան է որ յանցաւորները Լստուծոյին հետ հաղորդակցութիւն ունենալէն մէկ դիհանեն , իրեն անարժան անոր արտօնութիւնները վայելելու :

Ե . Վրիստոսի թագաւորութիւնը յառաջ կերթայ չէ թէ աշխարհային , այլ հոգեւոր միջոցներով : Լստուծոյ թագաւորութիւնները աշխարհային միջոցներով սկսուած ու հաստատուած են , քի անոնց յարմար միջոցներով : Եւստի Վրիստոսի թագաւորութիւնը հոգեւոր ըլլալով , իրեն բնութեանը յարմար միջոցներով յառաջ կերթայ . “ Լստուծոյ թագաւորութիւնը զրոտանց երեցած բաներով չգար . ու չըսեն թէ Լստուծոյ է կամ հոն . ինչու որ աշխարհ Լստուծոյ թագաւորութիւնը ձեր ներսի դիհ է ” : ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 20, 21 : Վրիստոսի թագաւորութիւնը յառաջ կերթայ Սուրբ Հոգիին զօրութիւնով , որն որ ճշմարտութեան միջոցով մարդոց սրտերուն վրայ կը ներգործէ . իմաստունին իմաստութեանը չկարօտիր ան . ոչ ալ զօրաւորին զօրութեանը , “ Եւ թէ զօրութիւնով չէ թէ կարողութիւնով , այլ իմ Հոգիով , կըսէ Տէրը ” : ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 6 : Վրիստոսի թագաւորութիւնը թագաւորներու և մեծամեծ մարդոց

օգնութեանը չկարօտիր , թէ և կրնայ երբեմն գործածել զանոնք իր ճշմարտութիւնը տարածուելուն յառաջադիմութեանը համար : Բայց իր թագաւորութիւնը աս աշխարհէս չէ , անիկայ հաւատքի սրբութեան և սիրոյ թագաւորութիւնն է . “ Տէրը կը ճանչնայ իմաստուններուն խորհուրդները ” , որ պարսպ են . (ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 20 .) որոնք որ աշխարհային միջոցներու գործածութեամբ կը ջանան կանգնել ան թագաւորութիւնը և կամ կործանել : Բոլոր հետեւեալ զինուորութեան զէնքը հոգեւոր է ու չէ թէ մարմնաւոր , ուստի զօրաւոր են անոնք բերդերը քակելու : ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 4 : Վրիստոս Լստուծոյին գանձը չտուաւ հրեշտակներուն , այլ “ հոգէ ամաններուն ” , որ անոր յառաջ բերած արդիւնքներով վաւերի պատշաճապէս յայտնուի թէ “ Ծորութեան շատութիւնը Լստուծոյ է ” : ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 7 : Լստուծոյ պատճառին համար “ Եւ թէ մարմնային կողմանէ շատ իմաստուններ , և չէ թէ շատ զօրաւորներ և չէ թէ շատ ազնուականներ կան չունցան . հապա Լստուած աշխարհիս յիմարները ընտրեց , որ ամօթով ընէ իմաստունները . ու աշխարհիս տկարները ընտրեց Լստուած , որ ամօթով ընէ զօրաւորները . ու աշխարհի ցածարդիները և անարդիները ընտրեց Լստուած ” և ոչինչները , որ բան մը եղողները խափանէ . որ մէկ մարմին մը չպարծի Լստուծոյ առջին ” : ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 26—29 : ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 17) և իր սրտին մէջը բուն իսկ Սուրբ Հոգեւորը զինուորած ամենէն խոնարհ աշակերտը երկրիս վրայի ամենէն զօրաւոր կայսրէն ալ զօրաւոր է : ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 17) և իր սրտին մէջը բուն իսկ Սուրբ Հոգեւորը զինուորած ամենէն խոնարհ աշակերտը երկրիս վրայի ամենէն զօրաւոր կայսրէն ալ զօրաւոր է : ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 17) և իր սրտին մէջը բուն իսկ Սուրբ Հոգեւորը զինուորած ամենէն խոնարհ աշակերտը երկրիս վրայի ամենէն զօրաւոր կայսրէն ալ զօրաւոր է : ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 17) և իր սրտին մէջը բուն իսկ Սուրբ Հոգեւորը զինուորած ամենէն խոնարհ աշակերտը երկրիս վրայի ամենէն զօրաւոր կայսրէն ալ զօրաւոր է :

Լստուծոյ է ան թագաւորութիւնը որն որ Վրիստոս աշխարհիս մէջ հաստատեց , և որուն վրայ իրեն հաւատարիմ թագաւոր արթուն կը հսկէ , ու երեւի և աներեւոյ թշնամիներուն դէմ կը պաշտպանէ , որ աս թագաւորութիւնը բոլոր աշխարհս պիտի լեցունէ : Լստուծոյ է ան թագաւորութիւնը որուն մէջ որ բոլոր ճշմարտաբար իստեանները կը գտնուին : ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 17) և իր սրտին մէջը բուն իսկ Սուրբ Հոգեւորը զինուորած ամենէն խոնարհ աշակերտը երկրիս վրայի ամենէն զօրաւոր կայսրէն ալ զօրաւոր է : ԽԿԻՆԻՆՆԻ . Դ. 17) և իր սրտին մէջը բուն իսկ Սուրբ Հոգեւորը զինուորած ամենէն խոնարհ աշակերտը երկրիս վրայի ամենէն զօրաւոր կայսրէն ալ զօրաւոր է :